

Ewa Dawidziuk, Kamila Kotowska ■

Nowe technologie w komunikacji skazanych i tymczasowo aresztowanych ze światem zewnętrznym

New technologies as the method of prisoners' contact with the outside world

Abstrakt: Artykuł opisuje wykorzystanie komunikatora internetowego Skype w podtrzymywaniu kontaktu osób pozbawionych wolności z bliskimi. Z analizy zgromadzonych w Biurze Rzecznika Praw Obywatelskich danych wynika, że jednostki penitencjarne dysponują odpowiednimi możliwościami technicznymi do korzystania z tej formy komunikacji społecznej. Spotkania *on-line* osadzonych z rodziną nabrały szczególnego znaczenia w czasie pandemii Covid-19. W publikacji wskazano na możliwość korzystania ze środków komunikacji elektronicznej przez skazanych, jak i trudności w dostępie do tych form ze strony tymczasowo aresztowanych. Zwrócono również uwagę na generalny dostęp więźniów do stron internetowych.

Słowa kluczowe: pozbawienie wolności, skazany, tymczasowo aresztowany, komunikator internetowy, Skype, Covid-19, Biuletyn Informacji Publicznej (BIP), prawo do życia rodzinnego, prawo dostępu do informacji publicznej, prawo do informacji, jednostki penitencjarne

Abstract: The article describes the use of the Skype electronic communicator in maintaining contact between prisoners and their relatives. The data collected by the Office of the Polish Ombudsman shows that penitentiary units have appropriate the technical capabilities to use the discussed form of social communication. Online meetings of inmates with their families have gained particular importance during the ongoing COVID-19 pandemic. The publication indicates the possibility of using electronic means of communication by convicts, as well as the difficulties in accessing these tools by remand prisoners. Attention was also paid to general access to websites by prisoners.

Dr Ewa Dawidziuk, Uniwersytet SWPS, edawidziuk@swps.edu.pl,
ORCID: 0000-0003-1262-5617

Kamila Kotowska, Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich, kamila.kotowska@brpo.gov.pl,
ORCID: 0000-0001-9498-1396

Keywords: deprivation of liberty, prisoner, pre-trial detainee, penitentiary units, online communicator, Skype, Covid-19, Public Information Bulletin (BIP), right to family life, right to access public information, right to information

Wprowadzenie

W obecnych czasach dostęp do Internetu i komunikowanie się za jego pomocą jest w zasadzie standardem. W warunkach izolacji penitencjarnej wygląda to jednak nieco inaczej. Z pozbawieniem wolności związane są bowiem pewne uciążliwości, wynikające wprost z faktu uwięzienia, określonych norm kodeksowych i regulaminów wewnętrznych, sankcjonujących odmienną pozycję skazanych i tymczasowo aresztowanych także w przedmiocie możliwości komunikowania się ze światem zewnętrznym.

Skazani mogą skorzystać z komunikatora internetowego zapewniającego przekaz obrazu i dźwięku wyłącznie za zgodą dyrektora jednostki penitencjarnej. Uzyskanie połączenia internetowego z najbliższymi nie jest więc prawem skazanego. Istotnym jest jednak, że skazani chętnie korzystają z tej formy kontaktu ze światem zewnętrznym. W szczególności w dobie pandemii Covid-19, gdy widzenia osób pozbawionych wolności z bliskimi na terenie jednostek penitencjarnych zostały wstrzymane, ta forma kontaktu okazała się jedyną, która rekompensowała brak standardowych widzeń, zapewniała namiastkę bliskości, jakiej uprzednio mogli doświadczyć w trakcie bezpośredniego spotkania.

Artykuł przedstawia wyniki badań przeprowadzonych w Biurze Rzecznika Praw Obywatelskich (dalej: BRPO). Ich celem było zweryfikowanie, jak poszczególne jednostki penitencjarne w czasie pandemii Covid-19 poradziły sobie z potrzebą zastąpienia osobom pozbawionym wolności widzeń tradycyjnych kontaktem za pośrednictwem komunikatora internetowego. Autorki dokonały szczegółowej analizy jakościowej i ilościowej wewnętrznych procedur korzystania przez skazanych ze Skype, określonych przez administrację poszczególnych jednostek penitencjarnych. Tylko ten komunikator internetowy został bowiem dotychczas dopuszczony przez Służbę Więzienną do użycia na terenie zakładów karnych i aresztów śledczych.

Badania zostały prowadzone w okresie od grudnia 2020 r. do kwietnia 2021 r. Celem pozyskania odpowiednich danych, pismem z dnia 9 grudnia 2020 r. zwrócono się do wszystkich (łącznie 15) dyrektorów okręgowych Służby Więziennej z prośbą o udzielenie informacji dotyczących sposobu organizacji widzeń skazanych za pośrednictwem Skype w podległych im jednostkach penitencjarnych. Badania te nie objęły grupy osadzonych mających status tymczasowo aresztowanych, bowiem w myśl obowiązujących przepisów prawa osoby te nie są uprawnione do korzystania z innych niż telefon środków łączności ze światem zewnętrznym. Opis ich sytuacji został jednak ujęty w niniejszym opracowaniu w związku z prowadzeniem w BRPO analizy poszczególnych spraw tymczasowo aresztowanych, jak również

problemami doświadczanymi przez Krajowy Mechanizm Prewencji Tortur (dalej: KMPT) w kontakcie z aresztowanymi.

Wszyscy dyrektorzy okręgowi Służby Więziennej udzielili odpowiedzi we wnioskowanym zakresie¹. Uzyskane wyjaśnienia dostarczyły informacji na temat tego, czy każdy skazany może korzystać z opisywanej formy kontaktu, z kim może się kontaktować oraz z jaką częstotliwością może nawiązać połączenie za pośrednictwem komunikatora, a także jak generalnie wygląda procedura korzystania ze Skype, w tym w jaki sposób przebiega proces weryfikacji przez administrację jednostki uprawnienia skazanego do odbycia tego rodzaju widzenia.

Po zapoznaniu się z przedstawionymi informacjami podjęto decyzję o konieczności uzyskania dodatkowych danych, które w ocenie autorek były niezbędne do dokonania całościowej analizy omawianego zagadnienia i przedstawienia wniosków. Dlatego pismami z dnia 16 marca 2021 r. ponownie zwrócono się do wszystkich dyrektorów okręgowych z prośbą o uzupełnienie informacji w przedmiocie zasad korzystania przez skazanych z komunikatora Skype oraz przedstawienie w odniesieniu do poszczególnych jednostek penitencjarnych danych statystycznych dotyczących liczby złożonych wniosków o skorzystanie z komunikatora Skype w okresie od 15 października 2020 r. do 15 marca 2021 r., a także liczebności populacji więziennej na dzień 15 marca 2021 r. z uwzględnieniem podziału na skazanych, ukaranych oraz tymczasowo aresztowanych. Wnioskowane dane wpłynęły do BRPO między 1 a 22 kwietnia 2021 r. Wnioski z przeprowadzonej analizy zostały przedstawione w dalszej części artykułu. Podkreślenia wymaga jednak, że zebrane dane zostały zanonimizowane, gdyż autorki pozyskały je w związku z pracą w BRPO, a nie w trybie dostępu do informacji publicznej.

Okres pandemii, gdy wstęp na teren jednostek penitencjarnych był znacznie utrudniony, a wręcz niepożądany ze względu na potencjalną możliwość zarażenia się wirusem SARS-CoV-2 zarówno przez osoby wizytujące, jak i pracowników SW oraz osoby pozbawione wolności, uwypuklił jednocześnie zalety i wady komunikacji elektronicznej. Stąd, oprócz przedstawienia stanu prawnego i wyników analizy zebranych danych, w artykule zwrócono również uwagę na postulaty *de lege ferenda* odnośnie możliwości komunikowania się z wykorzystaniem środków łączności internetowej przez osoby tymczasowo aresztowane. Wskazano na tę formę komunikacji ze związkami wyznaniowymi czy przedstawicielami RPO, w tym KMPT, który pełni funkcję organu zapobiegającego niewłaściwym formom traktowania osób pozbawionych wolności w różnego rodzaju miejscach izolacji (art. 4 OPCAT).

Ostatni fragment publikacji został z kolei poświęcony przedstawieniu problemów z realizacją prawa osób pozbawionych wolności do informacji, które wiążą się z dostępem do stron internetowych. Obecnie Służba Więzienna stwarza osobom pozbawionym wolności możliwość dostępu wyłącznie do BIP, uniemożliwiając

---

¹ Odpowiedzi dyrektorów okręgowych Służby Więziennej wpłynęły do BRPO w okresie od 11 grudnia 2020 r. do 23 lutego 2021 r.

pozyskanie informacji z jakichkolwiek innych stron internetowych, w tym zawierających informację o prawach człowieka, instytucjach unijnych czy Europejskim Trybunale Praw Człowieka w Strasburgu². Bez wątpienia warto zatem pochylić się nad tym zagadnieniem.

1. Kontakt skazanych z rodziną i innymi osobami bliskimi

Formy i zakres utrzymywania kontaktów przez osoby pozbawione wolności ze światem zewnętrznym, w sposób szczegółowy określają przepisy ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny wykonawczy oraz wydanych na jej podstawie aktów wykonawczych³.

Na wstępie podkreślić należy, że osoby przebywające w izolacji więziennej zachowują gwarantowane im przez ustawę zasadniczą prawa i wolności obywatelskie. Ich ograniczenia mogą być ustanawiane tylko w ustawie i tylko w przypadkach wymienionych w art. 31 ust. 3 Konstytucji RP.

W omawianym kontekście fundamentalne znaczenie ma prawo człowieka do poszanowania życia rodzinnego, określone w art. 47 Konstytucji RP. Mając zatem na uwadze konieczność respektowania konstytucyjnie gwarantowanych praw, ustawodawca w art. 102 pkt 2 k.k.w. określił prawo skazanego do utrzymywania więzi z rodziną i innymi osobami bliskimi. Prawo to realizowane jest m.in. w formie widzeń, korespondencji oraz rozmów telefonicznych⁴. Z punktu widzenia przedmiotowych rozważań istotnym jest, iż w komunikacji skazanych ze środowiskiem zewnętrznym można wykorzystywać także inne środki łączności. Ponownie podkreślić należy jednak, że w przeciwieństwie do ww. sposobów komunikowania się z bliskimi, realizacja widzeń za pośrednictwem komunikatora internetowego nie jest prawem skazanego w świetle przepisów kodeksu karnego wykonawczego i możliwa jest wyłącznie za zgodą dyrektora jednostki. Zasady korzystania z takiej formy kontaktu nie zostały określone w przepisach prawa powszechnie

² Korzystając ze strony BIP Ministerstwa Sprawiedliwości osoba pozbawiona wolności jest w stanie dotrzeć do wyroków ETPC w sprawach przeciwko Polsce, które w wersji przetłumaczonej na język polski są tam zamieszczane, niemniej jednak nie będzie już mogła sięgnąć do strony internetowej HUDOC z pełną bazą wyroków czy strony ETPC echr.coe.int, gdzie można znaleźć informację jak złożyć skargę do Trybunału.

³ Szczególne znaczenie ma rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 21 grudnia 2016 r. w sprawie regulaminu organizacyjno-porządkowego wykonywania kary pozbawienia wolności oraz rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 grudnia 2016 r. w sprawie regulaminu organizacyjno-porządkowego wykonywania tymczasowego aresztowania.

⁴ Zgodnie z przepisem art. 105 § 1 k.k.w. skazanemu należy umożliwiać utrzymywanie więzi przede wszystkim z rodziną i innymi osobami bliskimi przez widzenia, korespondencję, rozmowy telefoniczne, paczki i przekazy pieniężne, a w uzasadnionych wypadkach, za zgodą dyrektora zakładu karnego, również przez inne środki łączności, oraz ułatwiać utrzymywanie kontaktów z podmiotami, o których mowa w art. 38 § 1 k.k.w.

obowiązującego, a jedynie w zarządzeniach wydawanych przez poszczególnych dyrektorów jednostek penitencjarnych, a więc w porządkach wewnętrznych jednostek penitencjarnych.

1.1. Prawo do poszanowania życia rodzinnego w świetle orzecznictwa ETPC

W odniesieniu do przepisów prawa międzynarodowego, które stanowią część polskiego porządku prawnego należy stwierdzić, że prawo do życia rodzinnego wynika z art. 8 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka (dalej: EKPC). W ochronie tego prawa istotne znaczenie ma zatem orzecznictwo Europejskiego Trybunału Praw Człowieka (dalej: ETPC). Trybunał niejednokrotnie podkreślał, że więźniowie mogą korzystać ze wszystkich podstawowych praw i wolności gwarantowanych Konwencją, z wyjątkiem prawa do wolności osobistej (*Hirst v. Wielka Brytania* [2005]: § 69). Owszem, wyjątkowa sytuacja osób pozbawionych wolności powoduje ograniczenie ich praw i wolności, jednakże zgodnie z orzecznictwem ETPC ograniczenia te muszą być uzasadnione i proporcjonalne do celu w jakim zostały ustanowione. Nieuzasadniona ingerencja w życie rodzinne jednostki stanowi bowiem naruszenie art. 8 Konwencji (*Salapa v. Polska* [2002]: § 30, 35).

Jako przykład tej nieuprawnionej zdaniem ETPC ingerencji można wskazać odmowę udzielenia skazanemu zezwolenia na opuszczenie zakładu karnego celem odwiedzenia chorego członka rodziny bądź uczestnictwa w jego pogrzebie. W sprawie *Giszczak v. Polska* ([2011]: § 27, 31) Trybunał uznał, że doszło do naruszenia art. 8 Konwencji, gdyż odmowa udzielenia skazanemu przepustki losowej⁵ celem odwiedzenia w szpitalu umierającej córki nie była konieczna w demokratycznym państwie i proporcjonalna do zamierzonych celów. Skarżący podnosił ponadto, że odmówiono mu zezwolenia na uczestniczenie w pogrzebie córki w stroju cywilnym i pod konwojem funkcjonariuszy Służby Więziennych ubranych po cywilnemu, co spowodowało jego rezygnację z udziału w pogrzebie. W toku postępowania przed ETPC ustalono, iż skarżący musiał źle zrozumieć decyzję dyrektora i mógł uczestniczyć w pogrzebie córki korzystając z własnej odzieży. W przedmiotowej sprawie Trybunał stwierdził, że brak należytego poinformowania skazanego o warunkach jego udziału w pogrzebie naruszyło art. 8 Konwencji (§ 38–40). Warto przy tym wskazać, że interwencję w sprawie dotyczącej sposobu realizacji przepustek losowych podjął RPO (2019). Wskazywał on, że brak uprzedniego poinformowania osadzonych o warunkach, w jakich realizować będą przepustkę losową celem wzięcia udziału w ważnych dla nich uroczystościach rodzinnych, w niektórych okolicznościach powoduje, że osadzeni rezygnują z udziału w spo-

⁵ W myśl obowiązującego art. 141a § 1 k.k.w. dyrektor zakładu karnego może udzielić skazanemu zezwolenia na opuszczenie zakładu karnego pod konwojem funkcjonariusza Służby Więziennej, osoby godnej zaufania lub samodzielnie, na czas nieprzekraczający 5 dni, w celu odwiedzenia poważnie chorego członka rodziny, uczestnictwa w pogrzebie członka rodziny oraz w innych wypadkach szczególnie ważnych dla skazanego.

tkaniach rodzinnych. Podjęte przez RPO działania doprowadziły do określania sposobu realizacji przepustek losowych w decyzjach dyrektorów jednostek penitencjarnych w przedmiocie udzielenia skazanemu zezwolenia w trybie art. 141a § 1 k.k.w. Zmiana ta z pewnością przyczyni się do wzmocnienia ochrony prawa osadzonych gwarantowanego art. 8 Konwencji.

W kolejnej ze spraw rozpoznanej przed ETPC (*Bagiński v. Polska* [2005]: § 34, 96–98) skarżący zarzucał m.in., że w okresie 17 miesięcy następujących po wniesieniu aktu oskarżenia, w sposób znaczący ograniczeniu uległy jego kontakty z matką. Istotnym jest, że matka skarżącego odwiedzała go na etapie postępowania przygotowawczego, a dopiero po rozpoczęciu postępowania sądowego realizacja widzeń stała się niemożliwa z uwagi na konieczność zapewnienia prawidłowego toku postępowania karnego. W ten sposób argumentował to sąd jako organ dysponujący.

Trybunał podkreślił, że tymczasowe aresztowanie powoduje ograniczenia dla życia prywatnego i rodzinnego osoby, wobec której środek zapobiegawczy został zastosowany. Wskazano również, że pewnego rodzaju restrykcje wobec tymczasowo aresztowanego, w tym ograniczenia widzeń z rodziną, co do zasady nie stanowią naruszenia art. 8 Konwencji. Kluczowym jednak jest, że ograniczenia te muszą być uzasadnione i proporcjonalne. W przedmiotowej sprawie ETPC uznał, że uniemożliwienie osadzonemu utrzymywania kontaktów z rodziną w okresie tymczasowego aresztowania było nieproporcjonalne i naruszyło prawo skarżącego do życia rodzinnego.

W ocenie Trybunału nie bez znaczenia są również warunki, w jakich przebiega widzenie osoby pozbawionej wolności z najbliższymi, szczególnie gdy osobami odwiedzającymi są małoletnie dzieci. W jednej ze spraw (*Piechowicz v. Polska* [2012]: § 131–132) Trybunał zauważył, że niezapewnienie skarżącemu przez władze więzienne odpowiednich warunków do realizacji widzeń z dziećmi na terenie jednostki penitencjarnej spowodowało, iż skarżący musiał zrezygnować z bezpośrednich spotkań z nimi. Powyższe wynikało z faktu, iż dzieci udając się na widzenie z ojcem narażone były na widok cel więziennych i osadzonych, co stanowiło dla nich traumatyczne przeżycie. W ocenie Trybunału nie została zatem zachowana równowaga między koniecznością utrzymania odpowiedniego reżimu wynikającego z zakwalifikowania osadzonego jako więźnia niebezpiecznego, a zapewnieniem mu gwarantowanego przez przepisy Konwencji prawa do poszanowania życia rodzinnego.

Trybunał zaznaczył także, że głównym celem art. 8 Konwencji jest ochrona jednostki przed arbitralnym działaniem władzy publicznej. Nie oznacza to jednak, że przepis jedynie obliguje państwo do powstrzymania się przed nieuzasadnioną ingerencją. W uzupełnieniu tego negatywnego zobowiązania mogą bowiem ciążyć na państwie również obowiązki pozytywne, których wypełnienie jest niezbędne dla skutecznego poszanowania życia prywatnego i rodzinnego jednostki (*Piechowicz v. Polska* [2012]: § 124). Władze powinny umożliwiać osadzonym kontakt

z najbliższymi, a w razie konieczności pomagać w jego utrzymywaniu (*Messina v. Włochy* [2000]: § 61).

Pozbawienie wolności nie jest zatem jednoznaczne z utratą kontaktu ze światem zewnętrznym. Wręcz przeciwnie. Zapewnienie szerokich możliwości utrzymywania przez osadzonych relacji ze światem zewnętrznym jest wyznacznikiem nowoczesnego postrzegania kary pozbawienia wolności i jej funkcji (Gajdus, Gronowska 1998: 113). Administracja więzienna powinna wspierać utrzymanie więzi skazanych z rodziną i społeczeństwem, gdyż stanowi to o prawidłowości wykonania kary pozbawienia wolności, wpływa na proces resocjalizacji oraz zwiększa szanse na prawidłowe funkcjonowanie poza murami więziennymi, a zatem jest także elementem zapobiegającym recydywie (Kuć 2007: 86).

1.2. Zalecenia międzynarodowe w zakresie kontaktów osób pozbawionych wolności z rodziną

Do problematyki podtrzymywania przez osoby pozbawione wolności kontaktów ze światem zewnętrznym odnoszą się też standardy międzynarodowe *soft-law*, wyrażone w zaleceniach Organizacji Narodów Zjednoczonych, jak i Rady Europy.

Reguły Nelsona Mandeli (ONZ 2015) stanowią, iż osobom pozbawionym wolności należy zezwolić na utrzymywanie kontaktu z rodziną. Wśród form kontaktu wymieniane są nie tylko te tradycyjne tj. korespondencja, widzenia, ale też, jeśli jest to możliwe, formy z wykorzystaniem środków elektronicznych (reguła 58). Wideokonferencje i inne formy komunikacji na odległość, mogą być szczególnie przydatne dla obcokrajowców i tych, których rodziny mieszkają daleko, ale co do zasady nie powinny być używane jako zastępujące widzenia osobiste. W komentarzu do Reguł Mandeli podkreśla się rolę kontaktów z rodziną. Odmowa widzeń może oznaczać nieludzkie i poniżające traktowanie osoby pozbawionej wolności (OSCE 2018). Z faktem uwięzienia wiąże się też uzależnienie od administracji więziennej, konieczność polegania na niej, aby uzyskać wsparcie w podtrzymaniu oraz rozwijaniu kontaktów z rodziną. Bez wątplenia nowoczesne formy komunikacji elektronicznej sprzyjają realizacji tych praw. W dobie pandemii koronawirusa, kiedy przez ponad rok tradycyjne widzenia nie odbywały się, ta forma kontaktu skazanych z członkami rodziny była najbardziej pożądaną. Różnica pomiędzy tradycyjnymi listami a możliwością zobaczenia bliskich za pośrednictwem Skype jest w tym przypadku zasadnicza. Wadą takiego rozwiązania jest trudność po stronie członków rodziny, którzy są wykluczeni informatycznie. Zaletą, która nasuwa się jako pierwsza, jest większa częstotliwość kontaktów niż ma to miejsce w przypadku widzeń tradycyjnych. Tak przynajmniej wyglądała praktyczna organizacja spotkań za pośrednictwem Skype w dobie pandemii. Zezwalano na nie znacznie częściej niż przewidziany kodeksowo limit widzeń tradycyjnych⁶.

⁶ W zakładzie karnym typu zamkniętego skazani mogą korzystać z dwóch widzeń w miesiącu, a w zakładzie karnym typu półotwartego z trzech. Nieograniczona liczba widzeń przysługuje skazanym odbywającym karę w zakładzie karnym typu otwartego.

Rekomendacje międzynarodowe, stanowiąc o komunikacji elektronicznej nie pomijają również konieczności wdrażania odpowiednich zabezpieczeń. Jak podkreśla Organizacja Narodów Zjednoczonych w swoim raporcie z 2015 r., komunikacja musi być prowadzona w celu zapobiegania przestępczości, zahamowania handlu niedozwolonymi przedmiotami, zapewnienia ochrony społeczeństwa przed niepożądaną komunikacją i zapobiegania ucieczkom. Powinny również istnieć rozwiązania umożliwiające kontrolę dostępu skazanego do technologii informacyjnej i Internetu (Handbook 2015: 22).

Europejskie Reguły Więzienne (Recommendation Rec 2006) również wskazują na „inne formy komunikacji” (reguła 24.1) obok tradycyjnych widzeń, rozmów telefonicznych i korespondencji. Istotnym bowiem jest, że nowoczesna technologia stwarza nowe sposoby komunikacji elektronicznej. Wraz z rozwojem technologii powstają także nowe techniki kontrolowania, co sprawia, że zezwolenie osadzonym na dostęp do takiej formy kontaktu nie będzie zagrażało bezpieczeństwu jednostki (CE 2017: 14). Kontakt ze światem zewnętrznym jest natomiast niezbędny, aby przeciwdziałać potencjalnie szkodliwym skutkom kary pozbawienia wolności. Zalecenia kładą też nacisk na kontakt tak często, jak to tylko możliwe. Ograniczenia są dopuszczalne, ale nawet jeśli zostały zarządzane przez sąd, muszą zapewniać pewien minimum kontaktu (reguła 24.2). Organizacja widzeń powinna przebiegać w taki sposób, aby zapewnić jak najbardziej naturalny kontakt z rodziną (reguła 24.4).

Reguła 99 stanowi z kolei, że tymczasowo aresztowani również powinni mieć prawo do utrzymywania kontaktu ze światem zewnętrznym, a ewentualne ograniczenia w takim kontakcie powinny być szczególnie starannie sprecyzowane (CE 2018: 15 rev 3). Także w kontekście więźniów skazanych na kary skrajnie długie, w tym karę dożywotniego pozbawienia wolności, Rada Europy zaleca podejmowanie działań, aby nie doszło do zerwania więzi rodzinnych (CE 2003).

W realizacji prawa osób pozbawionych wolności do życia rodzinnego ważną rolę odgrywa administracja więzienna, która podejmuje różnorodne inicjatywy mające na celu wzmocnienie relacji osadzonego z rodziną. Wśród podejmowanych przez kadrę penitencjarną inicjatyw można wymienić zarówno te, w których bierze udział większa liczba skazanych, np. programy integracji rodzin, jak i te które ukierunkowane są na indywidualne wsparcie konkretnej osoby pozbawionej wolności. Z uwagi na istotną rolę administracji więziennej w kształtowaniu i utrzymywaniu przez osadzonych więzi rodzinnych, Europejskie Reguły Więzienne nakładają na władze więzienne pozytywny obowiązek ułatwiania osadzonym kontaktów ze światem zewnętrznym (reguła 24.5). W kontekście komunikacji za pośrednictwem środków komunikacji elektronicznej jest to niejednokrotnie niezbędne i bez wsparcia funkcjonariuszy SW osadzony nie potrafiłby i nie mógłby faktycznie wykorzystać tej formy łączności ze światem zewnętrznym. Jak podkreśla się w komentarzu do ww. Reguł pozbawienie wolności nie powinno bowiem pociągać za sobą utraty kontaktu ze światem zewnętrznym. Nowoczesna technologia, oferując nowe sposoby komunikowania się drogą elektroniczną zwłaszcza w czasie, gdy

widzenia tradycyjne nie są możliwe, wpisuje się zatem w realizację rekomendacji międzynarodowych.

W dziedzinie ochrony praw osób pozbawionych wolności znamioną rolę odgrywają także standardy wypracowane przez Europejski Komitet do Spraw Zapobiegania Torturom oraz Nieludzkiemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu (dalej: CPT)⁷, który systematycznie przeprowadza wizytacje okresowe w państwach członkowskich Rady Europy oraz wizytacje *ad hoc* (CE 2021). CPT podkreśla, że wiodącą zasadą powinno być wspieranie kontaktów osadzonych ze światem zewnętrznym. Wobec tego, osobom pozbawionym wolności należy zapewnić odpowiednie warunki do podtrzymywania więzi z rodziną i bliskimi przyjaciółmi, a wszelkie ograniczenia w tym zakresie powinny opierać się wyłącznie na względach bezpieczeństwa. Z punktu widzenia dalszych rozważań istotnym jest, że CPT dostrzega także potrzebę elastycznego podejścia do osadzonych, których rodziny mieszkają daleko. W rezultacie bowiem w takich przypadkach regularne odwiedziny nie są możliwe (CE CPT 2010: pkt 51). Stworzenie wówczas osadzonym możliwości utrzymywania kontaktu ze światem zewnętrznym za pośrednictwem Internetu nabiera szczególnego znaczenia (CE CPT 2021: pkt 81). CPT (2016) podkreśla ponadto, że utrzymywanie kontaktu ze światem zewnętrznym jest szczególnie istotne dla więźniów odbywających karę dożywotniego pozbawienia wolności. W miarę możliwości powinni oni mieć możliwość m.in. realizacji regularnych spotkań z najbliższymi. CPT (2001: pkt 6) podkreśla w swoich standardach, że negatywne skutki instytucjonalizacji osadzonych odbywających długie wyroki będą mniej wyraźne, a sami skazani będą lepiej przygotowani do opuszczenia jednostki penitencjarnej, jeśli będą w stanie skutecznie utrzymywać kontakt ze światem zewnętrznym.

CPT (2017: pkt 59) zaleca, aby wszyscy więźniowie mogli korzystać z prawa do widzeń w wymiarze co najmniej jednej godziny w tygodniu i mieć dostęp do telefonu przynajmniej raz w tygodniu (oprócz kontaktów z obrońcą). Ponadto wykorzystanie nowoczesnych technologii komunikacji elektronicznej może pomóc osadzonym w utrzymywaniu kontaktu z rodziną i bliskimi.

W okresie pandemii Covid-19 wszelkie formy komunikacji elektronicznej, które przynajmniej w okresie największych wzrostów zakażeń *de facto* w wielu państwach zastąpiły widzenia tradycyjne, stały się dla nich alternatywą. Zainstalowano lub rozbudowano technologie komunikacyjne, ułatwiające kontakt z rodzinami; zorganizowano telemedycynę, rehabilitację i inne niezbędne usługi. Dotychczasowe zalecenia odnoszące się do komunikacji elektronicznej nabrały zatem realnego

---

⁷ CPT został ustanowiony na podstawie Europejskiej Konwencji o zapobieganiu torturom oraz niehumanicznemu lub poniżającemu traktowaniu albo karaniu, sporządzonej w Strasburgu w dniu 26 listopada 1987 r. Komitet przeprowadza okresowe wizytacje w różnego rodzaju miejscach pozbawienia wolności, w tym w jednostkach penitencjarnych. Najbliższa wizytacja okresowa w Polsce będzie mieć miejsce w 2022 r. Poprzednie wizyty okresowe odbyły się w latach 2017, 2013, 2009, 2004, 2000 i 1996, a wizyta *ad hoc* dotycząca miejsc zatrzymań w jednostkach organizacyjnych Policji miała miejsce w 2019 r.

wymiaru. W swoim raporcie na temat trendów w zakładach karnych w roku 2021, Penal Reform International⁸ wśród 18 najbardziej aktualnych wyzwań w systemach penitencjarnych wskazuje między innymi to, że nowe technologie zapewniły łączność z rodziną dla wielu osób uwięzionych, jednakże nie dla wszystkich. Wykluczenie cyfrowe dotyka wielu przebywających w więzieniach bez dostępu do Internetu. Pozostawienie tego problemu bez rozwiązania, jedynie potęguje to zjawisko. Od początku pandemii liczne jednostki penitencjarne wdrożyły po raz pierwszy formułę kontaktów *on-line* lub rozszerzyły zastosowanie sprzętu do wideorozmów. Zastąpił on bądź uzupełnił tradycyjne widzenia w całej Europie i na świecie, w tym w Kazachstanie, Kenii, Australii, Tajlandii i Indonezji. Odnotowano przy tym znaczące różnice między krajami i poszczególnymi jednostkami penitencjarnymi: pod względem szybkości połączenia, odpłatności bądź braku opłat za korzystanie z komunikatorów internetowych, ograniczeń co do częstotliwości i długości rozmów (PRI 2021: 33). Raport odnotowuje także wykorzystanie komunikacji elektronicznej przez wiele organów nadzoru i organy monitorujące, jako alternatywny sposób realizacji ich mandatu ze względu na ograniczony dostęp do miejsc pozbawienia wolności. Ta formuła była wykorzystywana przez cały okres pandemii także przez Krajowy Mechanizm Prewencji Tortur w Polsce⁹.

Wobec powyższego zarówno obowiązujące ustawodawstwo, jak i działania podejmowane przez Służbę Więzienną, powinny gwarantować osobom pozbawionym wolności jak najszersze możliwości kontaktu z otoczeniem zewnętrznym. Tym bardziej, że utrzymywanie kontaktów z rodziną i światem zewnętrznym należy do podstawowych instrumentów oddziaływania na skazanego¹⁰. Okazuje się jednak, że nie w każdym przypadku skazany ma realne możliwości podtrzymywania relacji z bliskimi za pośrednictwem prawnie gwarantowanych mu form kontaktu, a powodów takiego stanu rzeczy jest wiele.

---

⁸ Penal Reform International (PRI) to organizacja pozarządowa działająca na całym świecie w celu promowania systemów wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych, które przestrzegają praw człowieka dla wszystkich i nie wyrządzają krzywdy. Organizacja dąży do tego, aby systemy wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych przestrzegały zakazu dyskryminacji i chroniły prawa osób znajdujących się w niekorzystnej sytuacji.

⁹ Państwa, które ratyfikowały Protokół fakultatywny do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania, przyjęty przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w Nowym Jorku dnia 18 grudnia 2002 r., utworzyły Krajowe Mechanizmy Prewencji, które systematycznie przeprowadzają wizytacje w różnego rodzaju miejscach pozbawienia wolności celem zapobiegania torturom oraz niehumanitarnemu lub poniżającemu traktowaniu. W Polsce rolę tę pełni od 2008 r. Rzecznik Praw Obywatelskich.

¹⁰ Art. 67 § 3 k.k.w. stanowi, iż w oddziaływaniu na skazanych, przy poszanowaniu ich praw i wymaganiu wypełniania przez nich obowiązków, uwzględnia się przede wszystkim pracę, zwłaszcza sprzyjającą zdobywaniu odpowiednich kwalifikacji zawodowych, nauczanie, zajęcia kulturalno-oświatowe i sportowe, podtrzymywanie kontaktów z rodziną i światem zewnętrznym oraz środki terapeutyczne.

1.3. Praktyczne trudności w utrzymywaniu kontaktów z rodziną

Zgodnie z obowiązującymi przepisami skazany nie ma prawa wyboru miejsca odbywania kary pozbawienia wolności¹¹. Z kierowanych przez osoby pozbawione wolności do BRPO skarg wynika, że dosyć powszechne są przypadki, w których osadzony odbywa karę w jednostce penitencjarnej znajdującej się w znacznej odległości od miejsca zamieszkania jego rodziny. Realizacja widzeń w formie bezpośrednich spotkań może być wówczas utrudniona, szczególnie gdy odwiedzającymi są osoby w podeszłym wieku lub osoby z niepełnosprawnościami. Należy mieć również na uwadze, że odległa podróż może generować wysokie koszty, co może być problemem dla rodzin o niższym statusie materialnym. Ponadto w sytuacji, w której podróż do odległego zakładu karnego zajmuje większość dnia, barierę może stanowić kwestia uzyskania dnia wolnego w pracy bądź w szkole w przypadku dzieci. Sytuacja komplikuje się jeszcze bardziej, gdy rodzina osadzonego na stałe zamieszkuje poza granicami kraju. Wtedy rosną koszty samej podróży i dodatkowo dochodzą koszty związane z ewentualnym zakwaterowaniem na terenie Polski.

Brak możliwości regularnych spotkań mają również małżonkowie, którzy jednocześnie odbywają karę pozbawienia wolności. Za zgodą dyrektora jednostki penitencjarnej mogą oni nawiązać kontakt telefoniczny, jednakże korzystanie z aparatu telefonicznego co do zasady nie będzie realizowane systematycznie, w myśl wewnętrznych zasad określonych w danej jednostce. Wymaga to również współpracy administracji obu jednostek penitencjarnych, doprowadzenia skazanych o tej samej porze do aparatu telefonicznego. Podobnie zresztą jest z możliwością nawiązania przez nich kontaktu poprzez komunikator Skype. Nie jest to jednak niemożliwe i z treści wniosków wpływających do BRPO w trakcie pandemii wynika, że takie widzenia małżonków odbywających karę pozbawienia wolności w różnych jednostkach penitencjarnych były realizowane przez komunikator internetowy. Skazani zabiegali jednak o wsparcie instytucji ochrony praw człowieka w przetransportowaniu ich do jednego zakładu karnego. Ich celem było bowiem stworzenie możliwości widzeń przy stoliku. Niekiedy pojawiają się także dążenia do uzyskania tzw. widzenia intymnego, a więc kodeksowej nagrody w postaci widzenia w odrębnym pomieszczeniu bez osoby dozoru. Trybunał (*Wójcik v. Polska* [2021]) przesądził jednak, że odmowa udzielenia skazanemu nagrody w postaci widzenia intymnego nie naruszyła art. 8 EKPC, biorąc pod uwagę otrzymane liczne kary dyscyplinarne. Zdaniem Trybunału odmowa takich widzeń nie była arbitralna czy w oczywisty sposób nieuzasadniona, ponieważ zachowanie skarżącego w trakcie odbywania kary nie kwalifikowało go do otrzymania żadnej nagrody. Trybunał zaakceptował również, że ograniczając dostęp skarżącego do

¹¹ W myśl art. 100 § 1 k.k.w. skazany odbywa karę we właściwym ze względu na rodzaj, typ, system wykonywania kary lub zabezpieczenie zakładzie karnym. Odległość jednostki penitencjarnej od stałego miejsca zamieszkania skazanego nie jest zatem przesłanką decydującą o ustaleniu zakładu karnego właściwego do odbycia kary.

widzeń z żoną, władze dążyły do osiągnięcia uzasadnionych celów, a mianowicie zapewnienia dyscypliny wśród osadzonych i ich resocjalizacji.

Kodeks karny wykonawczy nie odnosi się wprost do widzeń dwóch osób pozbawionych wolności. Stanowi jednakże o widzeniu z osobą bliską, a taką z pewnością jest małżonek, niezależnie od tego, czy jest osobą pozbawioną wolności. Administracja więzienna, kierując się zasadą indywidualizacji oraz całością regulacji prawnych odnoszących się do utrzymywania kontaktu z rodziną, powinna zatem dążyć do umożliwienia zrealizowania dwóm skazanym małżonkom widzenia wewnątrz jednostki penitencjarnej¹² bądź poprzez komunikator Skype – jeśli przebywają w różnych zakładach karnych, z uwzględnieniem zasad porządku i bezpieczeństwa.

W podobnej sytuacji znajduje się skazany rodzic, którego dziecko przebywa w placówce opiekuńczo-wychowawczej lub w domu dziecka. W takich przypadkach realizacja widzenia zależy albo od dobrej woli pracowników placówki, którzy przyjadą z dzieckiem do jednostki penitencjarnej na widzenie, albo od pozytywnej decyzji dyrektora jednostki w przedmiocie udzielenia skazanemu zezwolenia na opuszczenie jednostki penitencjarnej w trybie art. 141a § 1 k.k.w.¹³. Mimo że są to sporadyczne przypadki, nie powinny ująć one uwadze osób dążących do resocjalizacji skazanych. Komunikacja administracji więziennej i pracowników placówki, w której przebywa dziecko skazanego, może pozwolić na wypracowanie najdogodniejszej formy kontaktu. Wydaje się, że w czasie pandemii, komunikacja elektroniczna poprzez Skype, również mogła zostać zastosowana, o ile wiek dziecka na to pozwalał.

W powyższych przypadkach możliwości jakie stwarza komunikacja *on-line* są zatem istotne. Mając jednak na uwadze konieczność respektowania prawa osób pozbawionych wolności do podtrzymywania bliskich relacji z rodziną, zasadnym jest, by nie uzależniać widzeń *on-line* od pozytywnych decyzji dyrektorów jednostek penitencjarnych, ale *de lege ferenda* uregulować prawo skazanych do widzenia w postaci *on-line*. Skazany, zważywszy na swoją indywidualną sytuację, będzie miał wówczas możliwość wyboru, czy przysługujące mu widzenie regulaminowe wykorzysta w sposób tradycyjny, czy za pośrednictwem komunikatora internetowego. Administracja więzienna będzie natomiast zobligowana do podjęcia wszelkich działań mających na celu umożliwienie skazanemu widzenia w omawianej formie. Powyższe nie będzie już tylko realizacją udzielonej skazanemu przez dyrektora jednostki zgody na widzenie za pośrednictwem komunikatora internetowego, ale realizacją przysługującego mu prawa. Z badanych spraw w BRPO wynika bowiem, że zdarzają się przypadki, w których skazany nie został doprowadzony do stanowiska komputerowego, przez co utracił możliwość rozmowy z rodziną w ustalonym terminie.

¹² SW argumentowała zaleceniami sanitarnymi brak możliwości realizowania takich widzeń wewnątrz zakładu w trakcie pandemii.

¹³ Oprócz tej najbardziej oczywistej podstawy prawnej, udzielenie przepustki możliwe byłoby również w oparciu o art. 138 § 1 pkt 7 i 8 k.k.w.

Wobec powyższego określenie prawa skazanego do widzeń realizowanych on-line przyczyni się do umocnienia gwarantowanego mu prawa do życia rodzinnego, a w przypadku wystąpienia nieprawidłowości skutkujących uniemożliwieniem widzenia sprawi, że skarga skazanego w tym zakresie będzie rozpatrywana w kategorii naruszenia przysługujących mu praw.

2. Regulacje prawne dotyczące tymczasowo aresztowanych

Nadużywanie stosowania tymczasowego aresztowania w dobie pandemii Covid-19 zostało odnotowane na całym świecie. Liczba osób nieosądzonych wyniosła 3 miliony, co stanowiło wzrost o 30% w stosunku do roku 2020 (PRI 2021). W Polsce mimo zmniejszenia ogólnego poziomu populacji więziennej, liczba osób tymczasowo aresztowanych także wzrastała, począwszy od pierwszego *lockdown-u* w marcu 2020 r. Wówczas wyniosła 8403 (Ministerstwo Sprawiedliwości, CZSW 2020)¹⁴, w czerwcu 8937, a w listopadzie 9154. W grudniu nastąpił niewielki spadek – 8692, po czym w 2021 r. początkowo ponownie odnotowano tendencję wzrostową i liczba osób tymczasowo aresztowanych wyniosła: w styczniu – 8788, lutym – 8866, marcu – 8856, zaś w kwietniu zaczęła już spadać – 8705, wynosząc w maju – 8716, a w czerwcu – 8595. Wciąż jednak są to spadki minimalne, a liczbę osób tymczasowo aresztowanych należy ocenić jako bardzo wysoką na tle ogólnej liczby 71 640 osób pozbawionych wolności w jednostkach penitencjarnych (Statystyka miesięczna b.d.) i znacznie niższych danych statystycznych w okresie sprzed 6 lat, kiedy utrzymywała się na poziomie około 4 tysięcy osób tymczasowo aresztowanych¹⁵.

Osoby tymczasowo aresztowane mają ograniczone, decyzjami organu dysponującego, możliwości kontaktowania się z rodziną. Korespondencja jest poddawana zatrzymaniu, nadzorowi lub cenzurze. Po uzyskaniu zgody organu dysponującego możliwa jest realizacja widzeń z konkretną osobą. Tymczasowo aresztowany może także korzystać z aparatu telefonicznego, chyba że zachodzi uzasadniona obawa, że kontakt telefoniczny zostanie wykorzystany w celu bezprawnego utrudniania postępowania karnego lub do popełnienia przestępstwa, w szczególności podżegania do przestępstwa. W praktyce organ dysponujący, który rozpatruje wniosek tymczasowo aresztowanego o zezwolenie na korzystanie z takiej formy kontaktu ze światem zewnętrznym często nie wydaje pozytywnego rozstrzygnięcia w tym przedmiocie, powołując się na wskazane negatywne przesłanki. W uzasadnieniach organy wskazują również na brak możliwości realnej kontroli czy rozmową jest

¹⁴ Dane statystyczne są podawane na ostatni dzień miesiąca.

¹⁵ Na koniec 2015 r. liczba osób tymczasowo aresztowanych wyniosła – 4162, ale nie była to sytuacja stabilna, gdyż w 2014 r. – 6238, w 2013 r. – 6589, a w 2012 r. – 7009 (Statystyka roczna b.d.).

faktycznie osoba, w stosunku do której zgoda została wyrażona, czy iluzoryczność kontroli rozmów telefonicznych ze strony funkcjonariuszy SW. Oddziałowi, mając wiele czynności do wykonania w ciągu całego dnia, nie są w stanie realnie prowadzić pełnej kontroli rozmów skazanych i tymczasowo aresztowanych za pośrednictwem aparatów telefonicznych. Tymczasowo aresztowany nie może natomiast korzystać z innych środków łączności przewodowej i bezprzewodowej (art. 217c § 1 k.k.w.). Nad tym kodeksowym zakazem warto się szerzej pochylić w rozważaniach niniejszej publikacji.

Po wprowadzeniu zakazu realizacji widzeń w marcu 2020 r. na terenie całego kraju, mającego zapobiegać rozprzestrzenianiu się Covid-19, Rzecznik Praw Obywatelskich wystąpił do Ministra Sprawiedliwości z postulatem podjęcia inicjatywy legislacyjnej w celu określenia w przepisach kodeksu karnego wykonawczego prawa osób skazanych oraz tymczasowo aresztowanych do widzeń, które są realizowane za pośrednictwem komunikatora Skype. Należy zwrócić uwagę, że wiele osób tymczasowo aresztowanych na etapie postępowania przygotowawczego, a nawet sądowego, nie uzyskuje zgody organu dysponującego na kontakt telefoniczny z osobami bliskimi. Coraz częściej przypadki odmowy dotyczą też kontaktu telefonicznego z obrońcami. W związku z tym podstawową formą kontaktu jest korespondencja i widzenie za zgodą organu dysponującego. W okresie pandemii koronawirusa rodziny występowały o uzyskanie zgody na widzenie i uzyskiwały ją przy braku negatywnych przesłanek kodeksowych. Niemniej jednak wobec generalnej decyzji Służby Więziennej o wstrzymaniu realizowania widzeń, zarządzenia o zgodzie na widzenie były bezprzedmiotowe. Widzenia odbywały się wyłącznie z obrońcami, a i w tym zakresie odnotowano przypadki naruszenia prawa do obrony. W jednym z aresztów śledczych, aby umożliwić adwokatowi wstęp na teren aresztu, żądano od niego zaświadczenia o stanie zdrowia. W innej jednostce penitencjarnej, oficjalnie na stronie internetowej zastrzeżono zakaz wejścia na widzenia dla wszystkich, w tym dla obrońców. Rzecznik Praw Obywatelskich otrzymując zgłoszenia w tego typu sprawach od adwokatów, radców prawnych bądź samych osób pozbawionych wolności, uznawał tego rodzaju postępowanie za naruszające prawo do obrony. Wkrótce też Służba Więzienna wycofała się z tego rodzaju praktyki¹⁶ wprowadzonej na samym początku pandemii. Po około dwóch miesiącach przywrócono widzenia z podmiotami, o których mowa w art. 8 § 3 i art. 215 § 1 k.k.w. Odbywały się one jednak z zachowaniem szczególnego reżimu sanitarnego: przeprowadzano dezynfekcję, dokonywano pomiarów temperatury ciała, przestrzegano zakazu odkrywania ust i nosa, unikano bezpośredniego kontaktu.

Jednocześnie można zidentyfikować pojedyncze sprawy, w których zgoda na kontakt tymczasowo aresztowanego z obrońcą poprzez komunikator interneto-

¹⁶ Departament Wykonywania Orzeczeń i Probacji w odpowiedzi na zadane pytania w przedmiocie realizacji widzeń z obrońcą poinformował RPO, że od dnia 9 czerwca 2020 r. we wszystkich zakładach karnych i aresztach śledczych widzenia pełnomocników z osobami pozbawionymi wolności były realizowane we wszystkich możliwych formach, w tym bezpośredniego spotkania na terenie jednostki penitencjarnej.

wy została pierwotnie wyrażona, a następnie, w rezultacie interwencji organów Służby Więziennej, organ dysponujący wycofał wydaną decyzję. Administracja więzienna podkreślała bowiem w takich okolicznościach obowiązek zapewnienia respektowania kodeksowego zakazu korzystania z innych środków łączności przewodowej bądź bezprzewodowej. Z drugiej strony dysponowała zgodą organu dysponującego, który nie widział przesłanek procesowych, aby kontaktu poprzez Skype zabronić, zwłaszcza jeśli w okresie przed pandemią z tymi samymi osobami odbywały się widzenia tradycyjne.

Całość przepisów kodeksu karnego wykonawczego i kodeksu postępowania karnego powinna być interpretowana z uwzględnieniem przysługującego tymczasowo aresztowanemu prawa do utrzymywania więzi rodzinnych. W realiach pandemii koronawirusa prawo to powinno być realizowane przede wszystkim za pośrednictwem środków porozumiewania się na odległość, z uwagi na całkowite wstrzymanie widzeń z rodziną, na podstawie art. 247 § 1 k.k.w. Z kolei brak kontaktu z rodziną przez wiele miesięcy w trakcie pandemii Covid-19, przy jednoczesnym długotrwałym stosowaniu tego najsurowszego środka zapobiegawczego, może prowadzić do stwierdzenia naruszenia art. 8 EKPC¹⁷. Przedłużanie okresu stosowania tymczasowego aresztowania powinno bowiem skutkować zmniejszeniem ograniczeń w kontakcie ze światem zewnętrznym.

Osoby tymczasowo aresztowane w okresie pandemii doznały zatem szczególnych trudności w komunikowaniu się ze światem zewnętrznym. Ich sytuacja była znacznie trudniejsza niż skazanych. W wielu przypadkach jedyną formą kontaktu była korespondencja, która jednak przechodząc przez organ dysponujący, docierała niekiedy do adresata po kilku tygodniach, zwłaszcza że na samym początku *lockdown*-u w Polsce także Poczta Polska dostarczała przesyłki z opóźnieniem.

Wstrzymanie widzeń, a jednocześnie brak możliwości ich zastąpienia poprzez kontakt za pośrednictwem Skype, w przypadku osób tymczasowo aresztowanych było zatem szczególnie uciążliwe.

Czy jednak analiza całości przepisów kodeksu postępowania karnego odnoszących się do celów tymczasowego aresztowania oraz kodeksu karnego wykonawczego, jak również uwzględniając prawo do poszanowania życia rodzinnego wyrażone w art. 8 EKPC nie mogła prowadzić do innej praktyki postępowania organów dysponujących oraz Służby Więziennej? Zdaniem autorek takie decyzje mogły zapadać po przeanalizowaniu konkretnych przypadków. W sytuacji, gdy tymczasowo aresztowany spotykał się z najbliższymi w trakcie widzeń, a zatem organ dysponujący nie widział przeszkód procesowych do realizowania takiej formy kontaktu, możliwe było także wyrażenie osobie tymczasowo aresztowanej zgody na kontakt poprzez komunikator elektroniczny, stawiając na pierwszym miejscu prawo do poszanowania życia rodzinnego i całość orzecznictwa ETPC, odnoszącego się do respektowania art. 8 EKPC oraz zasad stosowania tymczasowego

---

¹⁷ Przytoczono tu część argumentacji zawartej w wystąpieniach RPO, biorąc pod uwagę, że autorki tekstu przygotowały również treść wystąpień generalnych.

aresztowania. Praktyka jednak ukształtowała się na niekorzyść aresztowanych. Bez jednoznacznej zmiany przepisów, które pozwolą na taki kontakt osobom, wobec których stosowany jest najsurowszy środek zapobiegawczy, nie sposób oczekiwać innej interpretacji. Dostrzegając, że komunikacja poprzez Skype jest bezpieczna i kontrolowana przez funkcjonariusza SW, który widzi osobę, z którą aresztowany nawiązuje połączenie, jest to znacznie bezpieczniejszy sposób kontaktu, pod kątem zabezpieczenia prawidłowego toku postępowania, niż rozmowy telefoniczne.

Znowelizowanie przepisów poprzez określenie, że prawem skazanego i tymczasowo aresztowanego jest widzenie realizowane w formie komunikacji elektronicznej, jest pożądane i przyszłościowe, nie tylko w przypadku wielomiesięcznego wstrzymania realizowania tradycyjnych widzeń, jak miało to miejsce w czasie pandemii, ale też w zwykłych okolicznościach. Rodzinom, które mieszkają daleko od jednostki penitencjarnej, w tym cudzoziemcom, członkom rodzin, którym ze względu na swoją pracę zawodową, opiekę nad dziećmi czy osobami z niepełnosprawnością, ciężko będzie przyjechać na widzenie do jednostki penitencjarnej, łatwiej będzie spotkać się *on-line* i w ten sposób podtrzymywać kontakt z osobami bliskimi.

Ministerstwo Sprawiedliwości nie odpowiedziało RPO na jego postulaty odnoszące się do nowelizacji przepisów k.k.w. W najnowszej nowelizacji kodeksu karnego wykonawczego (projekt z dnia 29 października 2021 r.; RCL 2021) nie uwzględniono również argumentów Rzecznika, a zatem w dalszym ciągu kodeks nie przewiduje prawa skazanych do korzystania z komunikatora elektronicznego, zaś tymczasowo aresztowani nie mogą korzystać z innych środków łączności niż telefon.

Tymczasowo aresztowani próbowali zmienić swoją sytuację, dostrzegając możliwości komunikacji elektronicznej w przypadku osób skazanych. W jednej ze spraw prowadzonej w BRPO tymczasowo aresztowany zwrócił się do organu dysponującego o wyrażenie zgody na udział w korzystaniu z usługi religijnej z przedstawicielem związku wyznaniowego (poprzez widzenia). Prokurator wyraził na to zgodę. Po tym jednak, jak wstrzymano widzenia w czasie pandemii, organ dysponujący nie wyraził już zgody na realizację tego kontaktu za pośrednictwem wideokonferencji. Takie możliwości są pożądane i powinny zostać przewidziane w polskim ustawodawstwie.

3. Wizytacje *on-line* w jednostkach penitencjarnych

W trakcie pandemii koronawirusa KMPT doświadczyły pewnych trudności w realizowaniu swojego mandatu. Organizacje międzynarodowe wydały zalecenia odnoszące się do wykonywania zadań w postaci wizytacji prewencyjnych w tym szczególnym okresie walki z pandemią (ODIHR 2020). Ograniczony dostęp do

jednostek penitencjarnych dla osób z zewnątrz był również czasem, w którym potencjalnie łatwiej mogło dochodzić do niewłaściwych form traktowania więźniów. Tymczasem zakaz tortur i innego okrutnego, nieludzkiego lub poniżającego traktowania obowiązuje w każdych okolicznościach i nie można od niego odstąpić nawet w wyjątkowych okolicznościach, w sytuacjach kryzysowych czy zagrażających życiu narodu (SPT 2020).

W Polsce KMPT zdecydował się od samego początku na wizytacje przeprowadzane *on-line* za pośrednictwem Skype. Przez cały 2020 r. przeprowadził łącznie 20 wizytacji w jednostkach penitencjarnych w takiej zdalnej formule. W przeciwieństwie do standardów obowiązujących przed okresem pandemii, tym razem wizytacje za pośrednictwem Skype były zapowiedziane. Wymuszone to zostało względami organizacyjnymi. Dyrektor jednostki penitencjarnej identyfikował pracownika KMPT w oparciu o legitymację służbową, a następnie zlecał doprowadzenie do stanowiska komputerowego wskazanych przez KMPT skazanych i tymczasowo aresztowanych. Była to zatem namiastka wizytacji prewencyjnych. Taką formułę zastosowano w wielu państwach, zwłaszcza w okresie największych zakazów. Zgodnie bowiem z rekomendacjami międzynarodowymi krajowe mechanizmy prewencji powinny podjąć wszelkie środki ostrożności, aby przestrzegać podstawowej zasady, która brzmi „nie szkodzić”. Więźniowie potencjalnie byli bowiem bardziej narażeni na zarażenie się koronawirusem i ciężkiego jego przebiegu. Zalecano zatem, aby członkowie zespołów wizytujących przestrzegali wytycznych obowiązujących w danym państwie (SPT 2021). W Polsce KMPT wznowił wizytacje stacjonarne dopiero w lipcu 2021 r.

Komunikacja *on-line* KMPT z organami SW jak również ze skazanymi przebiegała bez zakłóceń. Uwzględniając jednak obowiązujące regulacje prawne w odniesieniu do osób tymczasowo aresztowanych, organy dysponujące nie zawsze wyrażały zgodę na ich kontakt z przedstawicielami Mechanizmu w przypadkach, w których dyrektor jednostki penitencjarnej zwrócił się do nich o zajęcie stanowiska w tym przedmiocie.

Nowe zasady przeprowadzania swoich zadań przez KMPT stworzyły więc bezprecedensową sytuację, gdy prokuratury bądź sądy, wydawanymi zarządzeniami, uniemożliwiały pełną realizację wizytacji *on-line*, naruszając postanowienia OPCAT.

Przy czym należy odnotować brak jednolitej interpretacji w tym zakresie. W kilku jednostkach penitencjarnych rozmowy KMPT z tymczasowo aresztowanymi odbyły się bez przeszkód. Jednakże w trzech jednostkach nie zezwolono na nie (RPO 2021: 35). W korespondencji z organami Służby Więziennej BRPO otrzymało stanowisko, że rozszerzanie katalogu uprawnień kodeksowych dla osób tymczasowo aresztowanych poprzez prowadzenie rozmów za pośrednictwem komunikatora internetowego Skype z jakimikolwiek organami bądź osobami nie znajduje odzwierciedlenia w obowiązującym porządku prawnym. Należy jednak podkreślić, że taka interpretacja nie uwzględnia przepisu art. 20 OPCAT. Ponieważ jest to umowa międzynarodowa ratyfikowana za uprzednią zgodą wyrażoną

w ustawie, ma pierwszeństwo przed ustawą – w myśl przepisu art. 91 ust. 2 Konstytucji RP. Do uprawnień KMPT odnoszą się także art. 13 ust. 1a pkt 2 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich oraz art. 8b k.k.w. Służba Więzienna, czy organy dysponujące, nie mogą zatem powoływać się wyłącznie na treść art. 217c § 1 k.k.w. bez uwzględnienia szerszego kontekstu regulacji prawnych. Zakres mandatu KMPT sprecyzowany w przepisach Protokołu fakultatywnego do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur, nie pozostawia wątpliwości co do uprawnienia do realizowania rozmów z wybranymi osobami, w tym tymczasowo aresztowanymi. Przepis art. 20 Protokołu przewiduje swobodę wyboru miejsc, które krajowy mechanizm prewencji zdecyduje się wizytować, oraz osób, z którymi zechce odbyć rozmowy. Władze publiczne nie mogą więc narzucać KMPT wyboru miejsc, które są objęte wizytacjami, jak też wyboru osób, z którymi zostanie przeprowadzona rozmowa (Trociuk 2012).

Sięgając do uzasadnień organów dysponujących, do których dyrektorzy zakładów karnych występowali o wydanie stosownego zarządzenia w przedmiocie rozmów aresztowanych z przedstawicielami KMPT, warto odnotować, że niektórzy prokuratorzy podnosili, że przepisy obowiązującego prawa nie dają podstaw prawnych do zezwolenia tymczasowo aresztowanemu na używanie komunikatora internetowego Skype nawet w przypadku, gdy drugą stroną połączenia jest przedstawiciel RPO działający w ramach KMPT. Inni, wręcz przeciwnie, wskazywali, że brak jest podstaw do odmowy wyrażenia zgody na rozmowę z aresztowanym w świetle z art. 20 lit. d OPCAT, gdyż przepis ten nie uzależnia możliwości odbywania indywidualnych rozmów z osadzonymi od zgody organów dysponujących.

Praktyka Służby Więziennej także była zróżnicowana. Nie wszyscy dyrektorzy jednostek penitencjarnych zwracali się do organu dysponującego o podjęcie decyzji w przedmiocie zgody lub jej braku na kontakt poprzez Skype z przedstawicielami KMPT. Pisma generalne kierowane przez RPO do organów Służby Więziennej, w tym Dyrektora Generalnego SW, nie przyniosły jednak zmiany interpretacji w zakresie mandatu KMPT. Służba Więzienna stanęła na stanowisku, że nie ma przeszkód, aby przedstawiciele KMPT udali się na miejsce do jednostki penitencjarnej i tam spotkali się z osobą tymczasowo aresztowaną. Nie jest to jednak możliwe poprzez środki komunikacji elektronicznej.

Odnosząc się do tego ostatniego poglądu, faktem jest, że wizytacja standardowa na miejscu w jednostce penitencjarnej mogła się teoretycznie odbyć, skoro SW deklarowała, że przedstawiciele KMPT zostaną wpuszczeni na teren jednostki penitencjarnej. Trudno jednak uznać, że realizowanie takiej wizyty przez przedstawicieli KMPT w maseczkach, rękawiczkach, fartuchach (takie środki bezpieczeństwa stosowano w okresie największych wzrostów zachorowań na Covid-19), odpowiadałoby wizytacjom prewencyjnym sprzed pandemii. Nie można też pominąć narażania pracowników KMPT, funkcjonariuszy SW, jak i osób pozbawionych wolności, na potencjalne ryzyko zakażenia, w sytuacji wielogodzinnego wizytowania różnorodnych miejsc i pomieszczeń w jednostce penitencjarnej oraz prowadzenia rozmów w celach mieszkalnych czy na osobności z poszczególnymi więźniami.

Zajęcie przez organy SW stanowiska, że KMPT może przyjechać do aresztu i tam prowadzić swoje czynności, w sytuacjach ogromnych wzrostów zakażeń stawiało Mechanizm w trudnym położeniu. Takie stanowisko nie może świadczyć o chęci dialogu i znalezieniu optymalnego rozwiązania, a to dialog z organami państwa jest podstawą działań mechanizmów prewencji na całym świecie. Nie sposób było bowiem pominąć zaleceń Sanepidu, ogólnokrajowych obostrzeń i rekomendacji organów międzynarodowych, w tym WHO (2020), które dążyły do eliminowania wszelkich potencjalnych możliwości przenoszenia wirusa na teren jednostek penitencjarnych.

Zdalne wizytacje KMPT ujawniły brak jednolitości, zarówno co do praktyki postępowania organów Służby Więziennej, jak i organów dysponujących – prokuratury i sądów. Organy dysponujące uniemożliwiając kontakt z tymczasowo aresztowanymi zanegowały mandat KMPT, pomijając treść art. 20 lit. d OPCAT, zgodnie z którym państwa strony Konwencji są zobowiązane zapewnić możliwość odbywania prywatnych rozmów bez świadków z osobami pozbawionymi wolności, bądź osobiście lub poprzez tłumacza¹⁸.

Powyższe przykłady wyraźnie wskazują na potrzebę przeanalizowania przez poszczególne organy państwa mandatu KMPT oraz uwzględnienia konieczności przeprowadzania wizytacji prewencyjnych w drodze komunikacji *on-line*.

W kontekście problemów KMPT z realizacją swojego mandatu, należy odnotować także badanie skarg indywidualnych za pośrednictwem komunikacji elektronicznej. W BRPO skargi więźniów rozpoznaje Zespół do spraw Wykonywania Kar. KMPT nie zajmuje się skargami indywidualnymi, koncentrując się wyłącznie na wizytacjach prewencyjnych, zgodnie z rekomendacjami międzynarodowymi. Przed okresem pandemii pracownicy BRPO zgodnie z kompetencjami ustawy z 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (art. 13 ust. 1 pkt 1) badali niekiedy na miejscu różnego rodzaju skargi. Nie dzieje się to zbyt często, biorąc pod uwagę wpływ około 4 tysięcy nowych wniosków rocznie od osób pozbawionych wolności, niemniej jednak w dobie pandemii badanie w jednostkach penitencjarnych skarg więźniów nie odbywało się. Dlatego sięgnięto po komunikator Skype, weryfikując kilka wniosków poprzez bezpośrednie rozmowy ze skazanymi. W praktyce rozmowy takie trwały niekiedy nawet powyżej 60 minut. Dotyczyło to jednak wyłącznie skazanych. W zakresie osób tymczasowo aresztowanych, dyrektorzy jednostek penitencjarnych występowali do organu dysponującego o wyrażenie zgody na kontakt z przedstawicielem RPO, jednakże ze względu na środek komunikacji (Skype) zgoda nie była wyrażana. Takie przypadki odmowy mogą być również dyskusyjne wobec całości przepisów określających uprawnienia RPO i osób działających z jego upoważnienia. Skoro można spotkać

¹⁸ Zagadnienie zostało przedstawione również Ministrowi Sprawiedliwości w wystąpieniu generalnym odnoszącym się do kontaktów poprzez Skype z października 2020 r. Minister nie odpowiedział Rzecznikowi na to pismo, mimo że odnosi się ono do respektowania postanowień umowy międzynarodowej, która ratyfikowana za uprzednią zgodą wyrażoną w ustawie ma pierwszeństwo przez ustawą, jaką jest kodeks karny wykonawczy.

się osobiście na miejscu w jednostce penitencjarnej z tymczasowo aresztowanym i nie wymaga to zgody prokuratury bądź sądu, to można również porozmawiać *on-line* (zgodnie z wnioskowaniem *argumentum a maiori ad minus*), jeśli potraktujemy, że ta forma komunikacji elektronicznej zastępuje standardową rozmowę.

4. Praktyczny zakres wykorzystania komunikacji elektronicznej – wyniki badań

W czasie pandemii, z uwagi na wstrzymanie widzeń na terenie jednostek penitencjarnych, kadra penitencjarna podejmowała zintensyfikowane działania mające na celu zapewnienie właściwej atmosfery wśród osób pozbawionych wolności oraz budowanie i wzmacnianie ich więzi rodzinnych poprzez zapewnienie – w miarę możliwości – częstego kontaktu z bliskimi. Wprowadzone na podstawie art. 247 k.k.w. liczne ograniczenia w korzystaniu przez osadzonych z ustawowych praw (HFPC 2020), w tym w zakresie kontaktów ze światem zewnętrznym, powinny być bowiem rekompensowane poprzez zwiększenie dostępu do alternatywnych form kontaktu (Dawidziuk 2020: 142), co też miało miejsce. Do tych najważniejszych działań, oprócz zwiększenia częstotliwości i czasu trwania rozmów telefonicznych, z pewnością należało zwiększenie dostępu skazanych do komunikatora internetowego Skype. W kilku jednostkach penitencjarnych administracja więzienna przygotowała dodatkowe stanowiska dla osadzonych korzystających ze Skype, a w okresie Świąt Bożego Narodzenia w 2020 r. skazanym wydawane były indywidualne zgody na dodatkowe bądź dłuższe rozmowy w formie zdalnej.

Zebrane korespondencyjnie informacje ze wszystkich okręgowych inspektoratów Służby Więziennej pokazują praktykę postępowania w toku realizowania dostępu skazanych do komunikatora Skype. Poniżej przedstawiono najważniejsze ustalenia, a także te problemy, które ujawniły się w niektórych jednostkach penitencjarnych.

4.1. Brak konta Skype a możliwość zrealizowania rozmowy

Mogą pojawić się przypadki, w których skazany chciałby skontaktować się z rodziną za pośrednictwem komunikatora, jednakże nie posiada założonego konta Skype. Przyjęte rozwiązania w tym aspekcie są różne. W niektórych jednostkach skazany musi się w takim przypadku zwrócić do rodziny z prośbą o jego założenie, a w sytuacji wystąpienia trudności otrzymuje wsparcie administracji więziennej. W części jednostek przyjęto, że konto Skype jest zakładane przez rodzinę osadzonego, ale jest również możliwość przeprowadzenia rozmowy z konta Służby Więziennej. Są natomiast jednostki, w których skazani korzystają wyłącznie z konta ogólnego danej jednostki.

Z perspektywy osadzonego, który nie posiada założonego konta Skype, to ostatnie rozwiązanie wydaje się być najprostsze. Z przeprowadzonej analizy wynika jednak, że nie wszyscy dyrektorzy okręgowi SW są temu przychylni. Wskazują oni bowiem, że Służba Więzienna nie ma technicznych możliwości założenia konta, a jednostki penitencjarne nie dysponują kontami, z których mogliby korzystać skazani. Jeżeli więc skazany nie posiada konta lub nie zostanie mu ono założone przez osoby bliskie, to nie będzie miał możliwości skorzystania z komunikatora. W tym aspekcie ewidentnie istnieją rozbieżności natury ogólnej. W ocenie autorek, kwestia uprawnienia administracji więziennej bądź jego braku do umożliwienia skazanym korzystania z ogólnego konta Skype danej jednostki penitencjarnej, wymaga rozstrzygnięcia na poziomie Centralnego Zarządu Służby Więziennej dla zapewnienia równego traktowania więźniów. Nie powinno dochodzić do sytuacji, w której w jednej jednostce zapewnia się możliwość łączenia z ogólnego konta Skype tej jednostki, a w innej nie jest to możliwe. Należy też postawić pytanie, dlaczego taka informacja o braku możliwości pojawia się w niektórych jednostkach penitencjarnych, skoro w przeważającej większości zakładów karnych i aresztów śledczych, takich trudności nie ma.

4.2. Osoby, z którymi skazany może nawiązać kontakt poprzez Skype

Pomijając powyższą kwestię techniczną, przede wszystkim podkreślić należy, że administracja więzienna wszystkich jednostek penitencjarnych¹⁹ zapewnia skazanym dostęp do komunikatora internetowego Skype celem nawiązania kontaktu z rodziną i innymi osobami bliskimi, a za zgodą dyrektora jednostki również z osobami nienależącymi do tego kręgu osób.

Z informacji przekazanych przez dwóch dyrektorów okręgowych SW wynika, że w jednostkach penitencjarnych znajdujących się w ich nadzorze skazani mają ponadto możliwość nawiązania połączenia z podmiotami określonymi w art. 38 § 1 k.k.w.²⁰ Wartym odnotowania jest też fakt, iż w dwóch zakładach karnych nie wprowadzono ograniczeń co do osób, z którymi skazany może nawiązać kontakt za pośrednictwem komunikatora Skype. W jednym z nich wskazano jedynie na pierwszeństwo dla skazanych będących rodzicami lub opiekunami prawnymi dzieci do lat 15 i skazanych cudzoziemców, których rodziny z uwagi na indywidualną sytuację nie mogą przybyć do jednostki na widzenie. W drugim

¹⁹ Jedynie w jednostce dysponującej oddziałem szpitalnym, który w okresie pandemii pełni funkcję izolatorium, skazani tam przebywający nie mogą korzystać z komunikatora, co podyktowane jest względami sanitarnymi. Według stanu na dzień 31.12.2020 r. na terenie kraju funkcjonowały 174 jednostki penitencjarne (Statystyka roczna b.d.).

²⁰ W myśl art. 38 § 1 k.k.w. w wykonywaniu kar, środków karnych, kompensacyjnych, zabezpieczających i zapobiegawczych, w szczególności związanych z pozbawieniem wolności, oraz przepadku mogą współdziałać stowarzyszenia, fundacje, organizacje oraz instytucje, których celem działania jest realizacja zadań określonych w niniejszym rozdziale, jak również kościoły i inne związki wyznaniowe oraz osoby godne zaufania.

przyjęto natomiast zasadę, że skazany może kontaktować się z osobami, z którymi wyraża chęć komunikacji i nie ma w tym zakresie ograniczeń. W jednostkach należących do jednego z okręgów skazani mogą kontaktować się z osobami wskazanymi w prośbie do dyrektora jednostki, a ich weryfikacja przebiega w podobny sposób, jak w przypadku widzeń tradycyjnych – na podstawie oświadczenia osadzonego o statusie danej osoby (stopniu pokrewieństwa) oraz posiadanej dokumentacji (np. sądowy zakaz kontaktowania się z poszczególnymi osobami).

Istotne również jest, że w dobie pandemii wykorzystanie komunikatora Skype zostało znacząco rozszerzone, bowiem w niektórych jednostkach jest on wykorzystywany także do realizacji spotkań grup AA, czy kontaktów ze związkami wyznaniowymi. Jeden z tych ostatnich chciał nawiązać połączenie z osadzonym za pośrednictwem komunikatora Zoom, jednakże Służba Więzienna poinformowała o wyłącznej dostępności do jednego komunikatora internetowego w jednostkach penitencjarnych.

Zasady korzystania ze Skype określane są przez dyrektorów jednostek penitencjarnych w porządkach wewnętrznych. Niekiedy dyrektorzy precyzują, że w pierwszej kolejności możliwość kontaktu z osobą bliską za pośrednictwem komunikatora internetowego mają skazani i ukarani będący rodzicami lub opiekunami prawnymi dzieci do lat 15, cudzoziemcy oraz skazani i ukarani, których rodziny lub osoby najbliższe zamieszkują w znacznej odległości od miejsca ich przebywania lub ich sytuacja rodzinna, zdrowotna lub finansowa uniemożliwia przyjazd na widzenie²¹.

Z analizy zebranych danych wynika, że powyższa zasada obowiązuje obecnie w pięciu okręgowych inspektoratach SW²². W jednym z okręgów, z uwagi na wprowadzony zakaz widzeń, z komunikatora Skype w pierwszej kolejności korzystają skazani będący rodzicami lub opiekunami dzieci do lat 15. Przed wprowadzeniem ograniczeń pierwszeństwo mieli także skazani cudzoziemcy, skazani, których rodziny lub osoby bliskie zamieszkiwały w znacznej odległości od miejsca ich przebywania lub ich sytuacja zdrowotna lub finansowa uniemożliwiała korzystanie z widzeń w sposób bezpośredni. Określenie pierwszeństwa w korzystaniu z komunikatora Skype dla rodziców małoletnich dzieci przyczynia się także do wzmocnienia ochrony prawa dziecka do kontaktu z obojgiem rodziców, określonego w art. 9 Konwencji o prawach dziecka. W kolejnym okręgu SW pierwszeństwo w skorzystaniu z komunikatora również mają skazani sprawujący opiekę nad dziećmi do lat 15. Wskazano jednak, że jeżeli pojawią się szczególne okoliczności, które wymagają częstszego kontaktu osadzonego z rodziną, administracja więzienna stosuje zasadę indywidualizacji. Natomiast w czterech okręgach przyjęto, że z uwagi na panującą pandemię, wszyscy skazani traktowani są jednakowo i nie

²¹ Por. § 31 Zarządzenie nr 74/2020 (2020); § 20 Zarządzenie Dyrektora (2021); § 30 Zarządzenie wewnętrzne (2020).

²² W jednym z okręgów wskazano, iż możliwość korzystania z komunikatora Skype w pierwszej kolejności przysługuje także słuchaczom Centrum Kształcenia Ustawicznego, osadzonym zagrożonym samobójstwem oraz zatrudnionym.

wyodrębniono grup pierwszeństwa. W pozostałych czterech okręgach istnieją rozbieżności na poziomie poszczególnych jednostek penitencjarnych.

W dziewięciu jednostkach, znajdujących się we właściwości jednego okręgowego inspektoratu SW, skazani korzystają z komunikatora na jednakowych warunkach, a w dwóch innych jednostkach wyróżniono grupy priorytetowe. Do grup tych należą odpowiednio rodzice lub opiekunowie prawni dzieci do lat 15 oraz skazani rodzice małoletnich dzieci, skazani, których bliscy zamieszkują w znacznej odległości utrudniającej przyjazd na widzenie i skazani, którzy nie są odwiedzani w trakcie odbywania kary.

Pierwszeństwo dla skazanych rodziców małoletnich dzieci, cudzoziemców oraz skazanych mających trudną sytuację rodzinną, określono także w pięciu jednostkach kolejnego okręgowego inspektoratu SW. W pozostałych trzech jednostkach nie ma wyróżnionej grupy skazanych. Wyżej wymieniona grupa skazanych ma również pierwszeństwo w korzystaniu z komunikatora w pięciu z siedmiu zakładów karnych²³ kolejnego okręgowego inspektoratu SW, a w jednym dodatkowo wskazano skazanych pracujących, którzy z uwagi na zatrudnienie nie mogli skorzystać z tej formy kontaktu.

W czterech²⁴ z ośmiu jednostkach ostatniego z analizowanych okręgów SW nie wyróżniono grupy skazanych, którzy mogą w pierwszej kolejności skorzystać z komunikatora Skype. Warto podkreślić, że w jednej z tych jednostek przyjęto zasadę, iż rodzicom lub opiekunom prawnym dzieci do lat 15 oraz cudzoziemcom przysługuje dodatkowa rozmowa w tygodniu. W dwóch jednostkach określono grupy priorytetowe. W pierwszej wskazano na pierwszeństwo rodziców dzieci do lat 15 i cudzoziemców, a w drugiej do wyżej wymienionej grupy uprzywilejowanych dołączono osadzonych, których rodziny mieszkają w znacznej odległości od jednostki lub ich indywidualna sytuacja uniemożliwia przyjazd na widzenie.

4.3. Częstotliwość korzystania z komunikatora i czas trwania połączenia

W jednym z zakładów karnych wszyscy osadzeni korzystają z komunikatora na takich samych warunkach, ustalonych dla osadzonych zakwalifikowanych do odbywania kary pozbawienia wolności w zakładzie karnym typu zamkniętego,

---

²³ W przekazanych wyjaśnieniach nie wskazano wprost, jakie zasady obowiązują w opisywanym zakresie w dwóch pozostałych jednostkach, jednakże można przyjąć założenie, że nie została tam wyróżniona grupa skazanych, którzy mogą skorzystać z komunikatora w pierwszej kolejności.

²⁴ W jednej z tych jednostek jednakowe warunki korzystania z komunikatora podyktowane są stanem pandemii, natomiast w okresie realizacji widzeń na terenie jednostek penitencjarnych w pierwszej kolejności z komunikatora Skype skorzystać mogli skazani będący rodzicami lub opiekunami prawnymi dzieci do lat 15, cudzoziemcy, których rodziny zamieszkują w znacznej odległości od jednostki lub ich sytuacja rodzinna, zdrowotna lub finansowa nie pozwala na przyjazd na widzenie oraz skazani, którzy nie korzystają z przepustek poza terenem jednostki penitencjarnej.

jak i półotwartego. W innej jednostce wskazano, iż z trzech rozmów w miesiącu za pośrednictwem komunikatora Skype mogą skorzystać skazani zakwalifikowani do odbywania kary w warunkach zakładu karnego typu półotwartego, natomiast skazani przebywający w warunkach zakładu karnego typu otwartego mogą korzystać z czterech rozmów w miesiącu. Skazani sprawujący stałą pieczę nad dzieckiem do lat 18, pod warunkiem udokumentowania tego faktu, uprawnieni są do skorzystania z dodatkowej rozmowy z dzieckiem raz w miesiącu. Z informacji przedstawionych przez administrację dwóch kolejnych jednostek wynikało, że z komunikatora Skype dwa razy w miesiącu mogą korzystać skazani odbywający karę w warunkach zakładu karnego typu zamkniętego, a trzy razy w miesiącu skazani z zakładu karnego półotwartego.

Wobec powyżej określonych zasad zachodziło podejrzenie, że ilość realizowanych rozmów *on-line* w danym miesiącu może być zależna od posiadanej przez skazanego podgrupy klasyfikacyjnej. Zapytano zatem dodatkowo wszystkich dyrektorów okręgowych SW, czy w podległych im jednostkach penitencjarnych ilość realizowanych przez skazanych widzeń za pośrednictwem komunikatora zależna jest od posiadanej przez nich podgrupy klasyfikacyjnej.

W odniesieniu do jednej z jednostek ustalono, że liczba realizowanych przez skazanych widzeń nie jest zależna od posiadanej podgrupy klasyfikacyjnej. W dwóch jednostkach potwierdzono natomiast, że ilość realizowanych rozmów za pośrednictwem Skype uzależniona była od posiadanej przez skazanego podgrupy klasyfikacyjnej. Poinformowano jednak, że z uwagi na aktualną wówczas sytuację epidemiczną²⁵ i wprowadzone na podstawie art. 247 k.k.w. ograniczenie, zwiększono częstotliwość korzystania przez skazanych z komunikatora w stosunku do tego, jak często mogliby realizować widzenia tradycyjne. Jednoznacznej informacji nie uzyskano w odniesieniu do dwóch jednostek penitencjarnych. W pozostałych zakładach karnych i aresztach śledczych częstotliwość prowadzenia przez skazanych rozmów za pośrednictwem Skype nie jest uzależniona od posiadanej podgrupy klasyfikacyjnej i niejednokrotnie jest znacznie większa niż liczba przysługujących kodeksowo widzeń. Skazani mogą korzystać z komunikatora Skype do 16 razy w miesiącu. W dwóch jednostkach penitencjarnych zorganizowano nawet możliwość codziennego kontaktu w omawianej formie.

Jeżeli chodzi o czas trwania połączenia, to wynosi on od 10 do 30 minut. W jednym z okręgów wskazano na możliwość godzinnego spotkania, niemniej jak wynika z przekazanych informacji, w większości przypadków czas jednorazowego połączenia to maksymalnie 30 minut. Różnice w częstotliwości i czasie trwania rozmów wynikają natomiast z posiadanych przez daną jednostkę możliwości organizacyjnych oraz ilości zgłoszeń. Liczba stanowisk komputerowych jest bowiem zróżnicowana – od 2 do 12.

---

²⁵ Informacja ta pochodzi z połowy kwietnia 2021 r.

Dla przykładu można wskazać, że w jednostce penitencjarnej o pojemności 625 miejsc wyodrębniono pięć stanowisk komputerowych. Na dzień 15 marca 2021 r. przebywało w niej 534 skazanych uprawnionych do korzystania z komunikatora Skype, co oznacza, że na jedno stanowisko komputerowe przypadało blisko 107 osadzonych. Widzenia przez komunikator realizowane są tam 3–4 razy w miesiącu, a czas połączenia wynosi 30 minut.

Natomiast w jednostce o pojemności 1002 miejsc i dostępnych trzech stanowiskach komputerowych, skazani mogą korzystać z komunikatora Skype dwa razy w miesiącu przez 30 minut. W dniu 15 marca 2021 r. w jednostce tej przebywało 931 skazanych i ukaranych, zatem na jedno stanowisko przypada 310 osób chętnych.

Powyższe wskazuje, że dokonanie oceny realnej dostępności skazanych do stanowiska komputerowego Skype wymaga zestawienia aktualnej liczby osób pozbawionych wolności w danej jednostce z liczbą stanowisk komputerowych, jak również częstotliwością korzystania, jaką dopuszcza porządek wewnętrzny jednostki penitencjarnej. Dodatkowo należy uwzględnić, że jeden ze skazanych wykorzysta wszystkie dopuszczalne terminy korzystania z komunikatora internetowego, podczas gdy kolejny ze skazanych już nie. Trudno zatem jednoznacznie ocenić na ile zapewniona częstotliwość była wystarczająca w poszczególnych jednostkach penitencjarnych. Jednak w tym zakresie niewiele skarg wpływało do BRPO, co może oznaczać, że dla skazanych zapewniony dostęp do stanowisk komputerowych był satysfakcjonujący, a przynajmniej zapewniony na poziomie, który nie rodził dużej liczby skarg.

4.4. Kontrola rozmów prowadzonych w języku obcym

Z uzyskanych informacji wynika, że skazani bez żadnych przeszkód mogą nawiązać połączenie z rodziną zamieszkującą za granicą, a także przeprowadzić rozmowę w języku obcym. W dniu 30 czerwca 2021 r. w jednostkach penitencjarnych przebywało 1396 cudzoziemców (Statystyka miesięczna b.d.). Może zatem zdarzyć się przypadek, że rodzina skazanego nie będzie posługiwała się językiem polskim. Z uwagi na fakt, iż niektóre odpowiedzi stanowiły o możliwości przeprowadzenia rozmowy w języku obcym, choć znanym dla funkcjonariuszy danej jednostki penitencjarnej, ponownie zwrócono się do wszystkich dyrektorów okręgowych SW z prośbą o poinformowanie, czy w razie konieczności istnieje możliwość skorzystania z usług tłumacza. Nie można bowiem zaakceptować sytuacji, w której skazany zostanie pozbawiony możliwości rozmowy z rodziną w języku ojczystym dlatego, że w jednostce nie będzie funkcjonariusza, który znając dany język, może kontrolować przebieg rozmowy²⁶.

²⁶ W zakładzie karnym typu zamkniętego rozmowy skazanego w trakcie widzeń podlegają kontroli administracji zakładu karnego. Natomiast w zakładzie karnym typu półotwartego rozmowy mogą podlegać kontroli.

Nie wszystkie informacje uzupełniające dały jednoznaczną odpowiedź na postawione pytanie o możliwość skorzystania z pomocy tłumacza. W niektórych przypadkach wskazano jedynie, że nie zdarzyło się, by skazany chciał przeprowadzić rozmowę w języku obcym. W części ponownie zawarto informację, że przeprowadzenie rozmowy w innym języku niż polski jest możliwe, o ile język ten będzie znany dla administracji więziennej.

Mimo tych wyjątków, dyrektorzy okręgowi SW w większości przypadków poinformowali, że administracje podległych im jednostek penitencjarnych wyrażają gotowość do podjęcia działań, w tym również skorzystanie z usług tłumacza, by w konsekwencji umożliwić osadzonemu przeprowadzenie rozmowy. Zaznaczyć także należy, że w niektórych odpowiedziach, mimo że nie zawarto informacji o możliwości skorzystania z pomocy tłumacza, to wskazano, że osadzeni mogą przeprowadzić rozmowę w języku obcym i język ten nie musi być znany administracji więziennej²⁷.

Można zatem przyjąć, że co do zasady nie występowały większe przeszkody, by skazany rozmawiał z rodziną w obcym języku. W okresie od 15 października 2020 r. do 15 marca 2021 r.²⁸ około 636²⁹ cudzoziemców skorzystało z komunikatora internetowego Skype, co na tle całej populacji tej grupy osób pozbawionych wolności pokazuje wykorzystanie Skype przez znaczną liczbę skazanych cudzoziemców.

4.5. Uzyskanie zezwolenia na widzenie *on-line*

Proces weryfikacji uprawnienia skazanego do odbycia widzenia poprzez komunikator Skype i procedura ustalania terminu rozmowy we wszystkich jednostkach penitencjarnych wygląda podobnie. Skazany składa prośbę do dyrektora jednostki penitencjarnej o wyrażenie zgody na widzenie w formie *on-line*. W prośbie podaje dane i stopień pokrewieństwa osoby, z którą chce zrealizować widzenie. Podane przez skazanego informacje sprawdzane są w Centralnej Bazie Danych Osób Pozbawionych Wolności. Szczegóły dotyczące ustalenia terminu takiego widzenia

---

²⁷ W przypadku, gdy skazany odbywa karę w warunkach zakładu karnego typu otwartego, jego rozmowy w trakcie widzenia nie podlegają kontroli administracji więziennej.

²⁸ Liczba cudzoziemców skazanych i ukaranych, przebywających w jednostkach penitencjarnych w poszczególnych miesiącach, kształtuje się następująco: 31.10.2020 r. – 631; 30.11.2020 r. – 630; 31.12.2020 r. – 672; 31.01.2021 r. – 671; 28.02.2021 r. – 643; 31.03.2021 r. – 684. Wyczerpania zostały dokonane na podstawie miesięcznych informacji statystycznych Centralnego Zarządu Służby Więziennej. Dane te nie uwzględniają osób tymczasowo aresztowanych, gdyż z uwagi na posiadany status, w myśl obecnie obowiązujących przepisów, nie są oni uprawnieni do korzystania z komunikatora Skype (Statystyka miesięczna b.d.).

²⁹ Dane liczbowe uzyskano z informacji przekazanych przez poszczególnych dyrektorów okręgowych SW. Należy jednak podkreślić, że jest to szacunkowa liczba cudzoziemców, którzy w podanym okresie skorzystali z komunikatora Skype, ponieważ obowiązujące przepisy nie obligują administracji więziennej do prowadzenia ewidencji w zakresie liczby skazanych wnioskujących o wyrażenie zgody na kontakt z rodziną za pośrednictwem komunikatora Skype.

skazany najczęściej uzgadnia z wychowawcą³⁰. W zależności od przyjętej praktyki termin rozmowy ustalany jest wcześniej i wskazany w prośbie do dyrektora jednostki o zezwolenie na widzenie *on-line* lub dopiero po pozytywnym rozpatrzeniu prośby skazanego. Skazany we własnym zakresie powiadamia rodzinę o terminie spotkania.

W siedmiu okręgowych inspektoratach SW ukształtowała się jednolita praktyka, zgodnie z którą skazani każdorazowo zwracają się z prośbą do dyrektora jednostki o zezwolenie na skorzystanie z komunikatora Skype. W pozostałych okręgach praktyka przyjęta przez administrację więzienną poszczególnych jednostek penitencjarnych jest zróżnicowana.

W większości przypadków dyrektorzy jednostek penitencjarnych każdorazowo rozpatrują prośby osadzonych. Są jednak jednostki, w których skazanym wydawane są bezterminowe lub czasowe (np. na okres jednego miesiąca) zgody na korzystanie z komunikatora internetowego, bądź skazany ponownie składa prośbę jedynie w przypadkach, gdy wyraża chęć kontaktu z osobą, która nie była dotychczas wskazana w prośbie. Ponadto, w niektórych jednostkach przyjęto rozwiązanie, w myśl którego skazani, którzy chcą skorzystać z komunikatora wpisują się na listę, którą zatwierdza dyrektor jednostki.

Różnorodna praktyka kształtuje się również w zakresie pozyskiwania od rodziny skazanego zgody na kontakt z nim za pośrednictwem komunikatora Skype. W niektórych okręgowych inspektoratach SW zauważalna jest jednolita praktyka pozyskiwania przez administracje wszystkich podległych jednostek penitencjarnych zgody od rodziny skazanego. Wówczas taka zgoda może być przekazana listownie, za pośrednictwem poczty elektronicznej bądź przedstawiona osobiście. Podkreślenia wymaga jednak, że osobiste przedstawienie zgody praktykowane było w okresie sprzed pandemii. W niektórych jednostkach dopuszcza się, by taka zgoda została wyrażona ustnie przez osobę bliską skazanego na początku spotkania, w obecności funkcjonariusza Służby Więziennej. Uzyskanie takiej zgody potencjalnego rozmówcy nie jest jednak wymagane i praktykowane we wszystkich jednostkach penitencjarnych. Są bowiem okręgi, w których albo we wszystkich albo w większości jednostek penitencjarnych nie pozyskuje się zgód od osób bliskich skazanego przyjmując, że odebranie połączenia jest równoznaczne z wyrażeniem zgody na udział w spotkaniu.

W jednej z jednostek przyjęto natomiast, że skazany wyrażający chęć skorzystania z komunikatora składa do dyrektora jednostki pisemne oświadczenie, na którym wymagany jest czytelny podpis osoby wyrażającej zgodę na kontakt z osadzonym. Takie rozwiązanie może rodzić trudności dla skazanych i wydłużać czas oczekiwania na skorzystanie z komunikatora. Zasadnym zatem byłoby wprowadzenie możliwości przesyłania przez rodziny zgody na kontakt z osadzonym na adres poczty elektronicznej jednostki. Taka propozycja została przedstawiona

³⁰ W jednej z jednostek istnieje wewnętrzny program do rejestracji widzenia. Z informacji przekazanych natomiast przez dwóch dyrektorów okręgowych SW wynika, że prowadzony jest rejestr rozmów za pośrednictwem komunikatora internetowego Skype.

właściwemu dyrektorowi okręgowemu SW przez Rzecznika Praw Obywatelskich, jednakże nie została ona zaakceptowana. Wskazano, iż administracja jednostki rozważała wprowadzenie takiego rozwiązania, jednak z uwagi na wątpliwości, co do tożsamości i autentyczności podpisu osoby, która miałaby potwierdzić gotowość rozmowy z osadzonym, pozostano przy dotychczasowej praktyce.

W ocenie autorek nie ma potrzeby, by administracja zakładu karnego pożytkowała od osób bliskich skazanego pisemne oświadczenia o wyrażeniu zgody na kontakt z nim za pośrednictwem Skype. Racjonalnym rozwiązaniem, funkcjonującym w części jednostek jest przyjęcie, że odebranie połączenia przez osobę bliską skazanego stanowi o jej gotowości do rozmowy. Jeśli w określonych sytuacjach, kadra penitencjarna uzna jednak, że jest konieczność pozyskania takiej zgody od osoby bliskiej, to przekazanie jej w formie ustnej powinno być wystarczające. Konieczność przekazania pisemnego oświadczenia przez osobę bliską może powodować wydłużenie czasu oczekiwania na skorzystanie z komunikatora. Może bowiem dochodzić do sytuacji, w których takie oświadczenie nie zostanie dostarczone do jednostki np. z winy operatora pocztowego, bądź zostanie zagubione w czasie transportu osadzonego do innej jednostki. Wówczas zarówno na skazanym, jak i na jego rodzinie leży obowiązek ponownego przesłania oświadczenia. Celowość takiego procedowania jest wątpliwa.

4.6. Podsumowanie wyników badań

Służba Więzienna już przed pandemią wypracowała procedury korzystania przez skazanych z komunikatora Skype, które co do zasady się sprawdzają. Pandemia uwidoczniła jedynie, że możliwym i zasadnym jest wykorzystywanie omawianej formy kontaktu w jak najszerszym zakresie. Pozytywnie należy zatem ocenić zakupienie dodatkowego sprzętu komputerowego, zadbanie o jak najszersze wykorzystanie tej formy kontaktu przez skazanych jako alternatywę widzeń, jak również umożliwianie komunikacji elektronicznej z osobami spoza kręgu osób bliskich.

Określenie, czy istnieją możliwości techniczne i prawne, by skazani mogli korzystać z konta ogólnego założonego przez administrację danej jednostki wymaga dokonania przez Służbę Więzienną pogłębionej analizy i wypracowania jednolitego stanowiska. Ponieważ wśród skazanych są zapewne osoby, które mają trudność z obsługą komputera, powinny móc one zawsze liczyć na wsparcie administracji więziennej. Służba Więzienna winna zaś dążyć do eliminowania różnorodnej praktyki w zakresie wymogów dotyczących połączenia i uproszczenia wymogów tam, gdzie jest to możliwe. W tym celu słusznym wydaje się postulat zrezygnowania z pozyskiwania od osób bliskich skazanego zgody na kontakt z nim. Tego rodzaju formalności są zbędne.

Zebrane dane w okresie pandemii wykazały zatem zdolności organizacyjne i techniczne, aby kontakt poprzez Skype ze światem zewnętrznym utrzymywać. Był on stosunkowo częsty i stanowił alternatywę dla widzenia tradycyjnego. Mimo wykorzystania komunikatora Skype do BRPO wpływały skargi zarówno osadzo-

nych, jak i ich najbliższych na przedłużający się zakaz widzeń bezpośrednich³¹. Oczywistym bowiem jest, że kontakt *on-line* nie zastąpi całkowicie bezpośredniego kontaktu, jednakże w tej szczególnej sytuacji zagrożenia epidemicznego stanowił pewnego rodzaju rekompensatę. Nie był on jednak możliwy w przypadku osób tymczasowo aresztowanych. W tym kontekście zasadnym jest dążenie do zmian prawnych.

5. Dostęp osób pozbawionych wolności do stron internetowych

W toku rozważań nad formami komunikacji elektronicznej, należy przedstawić także jak wygląda generalny dostęp osób pozbawionych wolności do Internetu. Kodeks karny wykonawczy nie ustanawia prawa skazanego czy tymczasowo aresztowanego do dostępu do sieci internetowej czy prawa do korzystania z komunikacji elektronicznej. Natomiast z art. 61 Konstytucji RP oraz z ustawy z dnia 6 września 2001 r. o dostępie do informacji publicznej wynika prawo każdego obywatela do dostępu do informacji publicznej. Osoby pozbawione wolności nie są wyłączone z tego uprawnienia i w praktyce chętnie z niego korzystają. W świetle ww. ustawy informację publiczną udostępnia się przede wszystkim poprzez ogłaszanie informacji publicznych, w tym dokumentów urzędowych, w Biuletynie Informacji Publicznej (BIP). Informacja publiczna, która nie została udostępniona w BIP lub centralnym repozytorium, jest udostępniana na wniosek, a zatem po stronie organu istnieje obowiązek przesłania kopii określonych dokumentów, które nie są dostępne na stronach internetowych BIP. Niekiedy wnioski są na tyle obszerne, że oznacza to konieczność przesłania wielu stron żądanych materiałów.

Jak słusznie podnosi Maria Niełacna (2017: 193), opisując wyniki swoich badań, założenie, które towarzyszy udostępnieniu skazanym BIP jest takie samo jak przy udostępnieniu im wiedzy. Im więcej wiedzy, tym większa szansa samodzielnego poradzenia sobie w życiu przy użyciu legalnych środków³².

Na tle wskazanych regulacji prawnych, kwestia dostępu do konkretnych stron internetowych jest obecnie uregulowana w zarządzeniu nr 37/20 Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z 20 maja 2020 r. w sprawie udostępniania osobom pozbawionym wolności Biuletynu Informacji Publicznej (zmienionym zarządzeniem nr 42/20 z 3 czerwca 2020 r.). Zgodnie z jego treścią osadzonym udostępnia się wyłącznie strony BIP instytucji, do odczytu, bez możliwości logowania, tworzenia profili, kont, czy innych sposobów nawiązywania komunikacji.

³¹ Rzecznik Praw Obywatelskich podejmował działania w aspekcie generalnym w sprawie wznowienia widzeń osadzonych z najbliższymi, które komunikował za pośrednictwem strony internetowej Rzecznika, <https://bip.brpo.gov.pl/>.

³² Maria Niełacna (2017) wykazuje przy tym, w oparciu o zebrane informacje, że skazani nie są specjalnie zainteresowani dostępem do BIP, a na tablicach informacyjnych na oddziałach mieszkalnych nie znajdują się komunikaty w zakresie zasad dostępu do stron BIP.

Jednocześnie zarządzenie podkreśla, że nie udostępnia się osadzonym innych stron internetowych niż strony BIP a także stron BIP pozwalających na bezpośrednią komunikację. Wyjątek stanowi jedynie sytuacja, gdy podmiot zobowiązany do udostępnienia informacji publicznych dokonuje tego poprzez stronę internetową umieszczoną w domenie „gov.pl”. Wtedy stroną udostępnia się na zasadach przewidzianych dla stron BIP.

W praktyce Dyrektor Generalny SW, wydając wskazane zarządzenie, zrealizował wymogi ustawy o dostępie do informacji publicznej zarówno wobec skazanych, jak i tymczasowo aresztowanych (którzy uprzednio nie mieli dostępu do BIP). Umożliwia to poszczególnym instytucjom, do których zwraca się osadzony, odesłania osoby pozbawionej wolności na stronę BIP, o ile zamieszczono tam żądane dokumenty.

Uprzednio Służba Więzienna zapewniała jednak skazanym (wyłączono wówczas taką możliwość dla tymczasowo aresztowanych, później również ta grupa osób pozbawionych wolności uzyskała dostęp) szersze możliwości. Dostęp do stron internetowych nie obejmował tylko stron BIP poszczególnych instytucji, ale również różnego rodzaju strony internetowe, np. Rządowego Centrum Legislacji, Rzecznika Praw Obywatelskich, Europejskiego Trybunału Praw Człowieka czy stroną Unii Europejskiej i portale z orzecnictwem sądów. Początkowe postulaty Rzecznika Praw Obywatelskich, aby poszerzać zakres stron internetowych, jakie są dostępne dla skazanych, były rozpatrywane pozytywnie, a lista stopniowo się powiększała. Zgodnie z ustaloną procedurą dołączanie nowych stron odbywało się na wniosek osadzonych. Analizy merytorycznej dokonywało Biuro Dyrektora Generalnego Służby Więziennej przy współpracy z Biurem Informatyki i Łączności Centralnego Zarządu Służby Więziennej, które ustalało, czy wnioskowane strony spełniają zasady bezpieczeństwa³³. Dawało to możliwość zapoznania się nie tylko z informacją publiczną zawartą w Biuletynach Informacji Publicznej, ale także skorzystania z informacji prawnych oraz z zakresu ochrony praw człowieka.

W 2020 r. poprzez ww. zarządzenia Dyrektor Generalny SW podjął jednakże decyzję o zapewnieniu wyłącznie dostępu do stron BIP. Należy jednoznacznie negatywnie ocenić tego rodzaju zmiany praktyki. Służba Więzienna co prawda jest zobowiązana do zapewnienia porządku i bezpieczeństwa w jednostkach penitencjarnych oraz ochrony społeczeństwa (art. 2 ust. 2 pkt 5 i 6 ustawy o Służbie Więziennej), niemniej jednak udostępnianie stron dla osób pozbawionych wolności może zostać zorganizowane w taki sposób, aby nie naruszać przyjętego w zakładzie karnym i areszcie śledczym porządku i zasad bezpieczeństwa. Ponadto, mimo że przepisy kodeksu karnego wykonawczego nie stanowią o prawie do dostępu do stron internetowych, to dostęp ten należy rozpatrywać w świetle prawa do informacji. Przed wydaniem zarządzenia nr 37/20, praktyka Służby Więziennej

³³ Tego rodzaju informacje były przekazywane do BRPO jeszcze w 2019 r., np. pismo z dnia 18 stycznia 2019 r. przy sprawie numer IX.517.3114.2018. Przedmiotem wniosku był dostęp do strony internetowej instytucji unijnych tj. europa.eu, a organem, który prosił o interwencję polskiego Ombudsmiana był Europejski Rzecznik Praw Obywatelskich.

była zatem zgodna z orzecznictwem ETPC na tle art. 10 EKPC i rekomendacjami międzynarodowymi.

Trybunał podkreślał w wielu rozpoznawanych sprawach istotną rolę Internetu w zwiększaniu publicznego dostępu do wiadomości i ułatwianiu rozpowszechniania informacji w ogóle. Jednocześnie niejednokrotnie zaznaczał, że kara pozbawienia wolności nieuchronnie pociąga za sobą szereg ograniczeń w komunikacji więźniów ze światem zewnętrznym, w tym w zakresie możliwości otrzymywania informacji. Stąd art. 10 EKPC nie może być interpretowany jako nakładający ogólny obowiązek zapewnienia więźniom dostępu do Internetu lub określonych stron internetowych. Jednakże w konkretnych sprawach, wniesionych do ETPC przez skazanych, Trybunał stwierdzał naruszenie art. 10 EKPC w związku z brakiem dostępu do konkretnych stron internetowych, zapewniających potrzebne osadzonym informacje. Stąd warto zwrócić uwagę na treść tych spraw.

W jednej ze spraw (*Jankovskis v. Litwa* [2017]) skazany zabiegał o dostęp do informacji związanych z edukacją, udostępnianych na stronie internetowej Ministerstwa Edukacji Litwy. Odmowa dostępu do strony internetowej została oceniona jako naruszająca prawo do otrzymywania informacji, a zatem art. 10 EKPC. Strona internetowa Ministerstwa zawierała wyczerpujące informacje o możliwościach edukacyjnych na Litwie, a władze litewskie nawet nie rozważyły możliwości przyznania skarżącemu ograniczonego lub kontrolowanego dostępu do wskazanej strony internetowej. Poza tym, była ona zarządzana przez instytucję państwową, a zatem nie mogła stanowić zagrożenia dla bezpieczeństwa.

W sprawie, w której również doszło do orzeczenia przez Trybunał naruszenia art. 10 EKPC (*Ramazan Demir v. Turcja* [2021]), skazany nie uzyskał dostępu do stron internetowych sądu, Trybunału Konstytucyjnego i Dziennika Urzędowego, które zawierały jedynie informacje prawne i były potencjalnie użyteczne dla rozwoju i resocjalizacji skarżącego w kontekście jego zainteresowań i faktu, że wykonywał dotąd zawód adwokata. ETPC uznał, że uzasadnienia wskazane przez władze krajowe dla wprowadzonych ograniczeń w dostępie do stron internetowych nie były ani odpowiednie, ani wystarczające, a przedmiotowy środek nie był konieczny w społeczeństwie demokratycznym.

W kolejnej rozpoznanej sprawie Trybunał (*Kalda v. Estonia* [2016]) uznał natomiast, że skoro dostęp do określonych stron zawierających informacje prawne przyznano więźniom na mocy prawa estońskiego, ograniczenie dostępu do innych stron internetowych, które również zawierają informacje prawne, stanowi ingerencję w prawo do otrzymania informacji. Obowiązująca w Estonii ustawa o pozbawieniu wolności (Riigikogu 2013) ogranicza dostęp więźniów do Internetu wyłącznie do oficjalnych baz danych odnoszących się do legislacji oraz bazy orzeczeń sądowych. Jak wskazano, takie ograniczenie ma na celu ochronę praw innych osób oraz zapobieganie naruszeniom porządku i popełnianiu przestępstw. Trybunał nie został przekonany przez rząd Estonii, że powody nieprzyznania skarżącemu dostępu do wskazanych trzech stron internetowych były wystarczające, aby uzasadnić ingerencję w jego prawo do otrzymania informacji. Uznał zatem,

że doszło do naruszenia artykułu 10 Konwencji. Przy okazji tej sprawy Trybunał zwrócił uwagę, że w licznych dokumentach międzynarodowych uznano wartość Internetu jako usługi publicznej i jego znaczenie dla korzystania z szeregu praw człowieka. Dostęp do Internetu jest coraz częściej rozumiany jako prawo. Wzywa się państwa do opracowania skutecznych polityk w celu uzyskania powszechnego dostępu do Internetu i przewyżczenia „podziału cyfrowego” (*Kalda v. Estonia* [2016]): § 52).

Na tle wyroku ETPC w sprawie *Kalda*, który odnosi skutek *res interpretata*, a więc wpływa na sposób interpretowania zobowiązań konwencyjnych (Bodnar 2018: 140–141), mimo, że nie jest to wyrok wiążący dla Polski, jak również na tle praktyki w jednostkach penitencjarnych w zakresie dostępu do Internetu, Rzecznik Praw Obywatelskich już w 2016 r. wystąpił do Ministra Sprawiedliwości (RPO 2016) o uregulowanie na poziomie kodeksu karnego wykonawczego prawa osadzonych do korzystania z BIP oraz faktyczne umożliwienie korzystania z tych stron internetowych, celem realizacji prawa do informacji. W ciągu 5 lat od skierowania tego wystąpienia nie tylko nie doszło do podjęcia inicjatywy legislacyjnej, ale wręcz do ograniczenia realnych możliwości realizowania prawa do informacji wobec zablokowania dostępu do innych stron poza stronami BIP lub tymi z rozszerzeniem gov.pl, które pełnią jednocześnie funkcję BIP.

Należy też odnotować wyrok *Mehmet Reşit Arslan i Orhan Bingöl v. Turcja* [2019], w którym w kontekście braku dostępu dwóch skazanych na karę dożywotniego pozbawienia wolności do materiałów dostępnych na stronach internetowych, mających służyć zdobyciu wykształcenia wyższego oraz generalnie poszerzeniu wiedzy, Trybunał stwierdził naruszenie art. 2 Protokołu nr 1 do EKPC (prawo do nauki). Władze tureckie odmówiły wnioskodawcom możliwości korzystania z materiałów audiowizualnych i komputerów oraz dostępu do Internetu. Zdaniem Trybunału sądy krajowe nie zachowały właściwej równowagi między prawem do edukacji z jednej strony, a zasadami porządku publicznego. ETPC przypomniał w szczególności, że znaczenie edukacji w więzieniu zostało uwypuklone w rekomendacjach Komitetu Ministrów Rady Europy w sprawie edukacji w więzieniu oraz w Europejskich Regulach Więziennych.

Faktem jest, że obowiązujące w Polsce przepisy prawa nie zapewniają osobom pozbawionym wolności prawa dostępu do Internetu, jednakże odebranie im dostępu do stron internetowych, m.in. instytucji unijnych, Rady Europy, ochrony praw człowieka, orzecznictwa sądów, jest swoistym krokiem wstecz i taka praktyka powinna zostać zweryfikowana w świetle art. 10 EKPC i wskazanego orzecznictwa ETPC. Rzecznik Praw Obywatelskich otrzymał wiele skarg w przedmiocie tej zmiany i treści obecnego zarządzenia Dyrektora Generalnego SW, regulującego dostęp do BIP.

Ponadto, warto zwrócić uwagę, że w dniu 16 kwietnia 2014 r. zostało przyjęte zalecenie CM/Rec(2014)6 Komitetu Ministrów dla państw członkowskich w sprawie Przewodnika praw człowieka użytkowników Internetu. W świetle treści tych zaleceń Internet ma wartość usługi publicznej. Ludzie, społeczności, władze pu-

bliczne i podmioty prywatne polegają na Internecie w swoich działaniach i mają uprawnione oczekiwania, że jego usługi są dostępne, dostarczane bez dyskryminacji, przystępne, bezpieczne, wiarygodne i trwałe. Poza tym nikt nie powinien być poddany bezprawnej, niepotrzebnej lub nieproporcjonalnej ingerencji w korzystanie z praw człowieka i podstawowych wolności podczas korzystania z Internetu. W rekomendacji podkreśla się również, że dostęp do Internetu jest ważnym narzędziem do korzystania z praw i wolności oraz uczestniczenia w demokracji. Nie powinno się być odłączonym od Internetu wbrew swojej woli, wyjątkiem jest pozbawienie tego prawa poprzez decyzję sądu. W niektórych przypadkach uzgodnienia umowne mogą również prowadzić do przerwania usługi, ale powinno to być środkiem ostatecznym (*Kalda v. Estonia* [2016]: pkt 24).

Tematem dostępu do Internetu zajmował się również Specjalny Sprawozdawca Rady Praw Człowieka Narodów Zjednoczonych. W swoim raporcie na temat promocji oraz ochrony prawa do wolności wyrażania opinii oraz wolności wypowiedzi z dnia 16 maja 2011 r., przedstawionym Radzie Praw Człowieka (UN, Human Rights Council 2011), między innymi zdefiniował pojęcie „podziału cyfrowego”, które odnosi się do luki pomiędzy osobami mającymi skuteczny dostęp do technologii cyfrowych i informacyjnych, w szczególności Internetu, a tymi, którzy tego dostępu nie posiadają lub posiadają go w ograniczonym zakresie.

Na całym świecie dostęp do Internetu dla osób pozbawionych wolności jest zorganizowany w różnorodny sposób, w zależności od kraju, bądź nawet jego części (European Prison Observatory 2021). W Irlandii pierwszy przypadek zastosowania wideorozmowy w jednostkach penitencjarnych, celem połączenia się z sądem, miał miejsce w 2009 r. W 2020 r. podwojono zakres takiej praktyki, a liczba sądów korzystających z komunikatorów internetowych wzrosła z 30 do 58. W Chorwacji liczba połączeń więźniów z sądem i adwokatami poprzez wideorozmowy potroiła się w okresie od stycznia do lipca 2020 r. (Global Prison Trends 2021: 45). W Finlandii pierwsze inteligentne więzienie zostało otworzone 1 listopada 2020 r. w Hämeenlinna. W marcu 2021 r. każda ze 100 pojedynczych cel mieszkalnych została wyposażona w laptopa, za pośrednictwem którego skazany łączy się z najbliższymi, funkcjonariuszami SW, pracownikami służby zdrowia, czy współpracującymi organizacjami pozarządowymi (Puolakka 2021).

Wydaje się, że w Polsce jesteśmy na początku etapu decyzyjnego w zakresie poszerzania stosowania nowoczesnych rozwiązań technologicznych w jednostkach penitencjarnych. Pewne formy dostępu do sieci internetowej są możliwe, inne nie. Zmiany są pożądane i należy oczekiwać, że będą się dokonywały w najbliższej przyszłości w kierunku zwiększania możliwości dostępu do Internetu, jak również stworzenia podstaw prawnych do dostępu także osób tymczasowo aresztowanych do komunikatorów umożliwiających kontakt z rodziną. Mamak podkreśla, że brak dostępu do technologii informatycznych, w tym Internetu, stanowi dolegliwość dla skazanych, którą sąd powinien wziąć pod uwagę w toku wymierzania kary pozbawienia wolności. Wskazuje, że skoro już pozbawiamy człowieka wolności

w jednostce penitencjarnej, to powinniśmy umieszczać tam go wraz z technologicznymi elementami (Mamak 2021: 118).

Zakończenie

Ponad roczny okres pandemii przyniósł na całym świecie bardzo szybki postęp w zakresie wykorzystania technologii elektronicznych. Miało to miejsce w jednostkach penitencjarnych, ale też szerzej w systemie sądownictwa – posiedzenia sądów penitencjarnych odbywały się zdalnie. Wykorzystanie dostępnych środków komunikacji elektronicznej zmniejszało ryzyko transmisji koronawirusa do miejsc pozbawienia wolności. Światowa Organizacja Zdrowia i liczne organizacje międzynarodowe zajmujące się prawami człowieka zalecały zaś podejmowanie wszelkich działań, które miały na celu redukcję tego rodzaju zagrożeń. W przestrzeni zamkniętej, przy dużym zatłoczeniu w zakładach karnych i aresztach śledczych, powstanie ognisk Covid-19 stanowiło realne zagrożenie dla całej populacji więziennej danej jednostki penitencjarnej. Wideorozmowy, zastępujące tradycyjne widzenia oraz posiedzenia sądu realizowane *on-line*, zostały zatem zapoczątkowane w pewnych państwach w okresie pandemii, a tam, gdzie już wcześniej były wykorzystywane, zyskały na większej częstotliwości.

W Polsce, w okresie pandemii, sposób myślenia zaczął się zmieniać w zakresie wykorzystania Skype. Do tej pory Służba Więzienna wykorzystywała go w niewielkim zakresie, od marca 2020 r. zwiększano liczbę dostępnych stanowisk komputerowych, wydłużono czas rozmów, poszerzono zakres osób uprzywilejowanych do skorzystania ze Skype w pierwszej kolejności. Próbując zastąpić widzenia tradycyjne rozmowami poprzez komunikator elektroniczny oraz poprzez wydłużone rozmowy telefoniczne, Służba Więzienna starała się wdrożyć swego rodzaju rekompensatę dla osób pozbawionych wolności za przeciągający się czas ograniczeń praw. Rozszerzenie alternatywnych form kontaktu, jak również inne udogodnienia³⁴ mogły mieć wpływ na zapobieżenie protestom osób pozbawionych wolności, do których w tym samym czasie dochodziło w więzieniach włoskich i amerykańskich. Doświadczenie szerokiego wykorzystania Skype zapewne należy kontynuować, eliminując jedynie pewne rozbieżności praktyczne, jakie się ujawniły na tle zebranych informacji.

Niezależnie od powyżej wskazanych informacji, warto raz jeszcze podkreślić, że do BRPO systematycznie wpływały skargi od skazanych i ich rodzin w zakresie wstrzymania widzeń. To ograniczenie, wprowadzone na podstawie art. 247 k.k.w.

³⁴ Z dostępnych w BRPO informacji wynika, że administracja więzienna, w miarę posiadanych możliwości zwiększyła osadzonym dostęp do bieżącej ciepłej wody, zintensyfikowała liczbę kąpiei oraz wydłużyła czas, w którym osadzeni mogli korzystać z energii elektrycznej w celach mieszkalnych. Ponadto, oferta zajęć kulturalno-oświatowych została dostosowana do wprowadzonych ograniczeń oraz do aktualnych potrzeb.

było najbardziej dotkliwe dla skazanych i tymczasowo aresztowanych. Liczba skarg nasilała się wraz z przedłużającym się okresem, kiedy widzenia tradycyjne nie były realizowane. Po tym jak wznowiono je na krótki czas w 2020 r. w skargach podnoszono z kolei brak możliwości udziału w widzeniu przy stoliku dzieci osób skazanych. Temat wniosków kierowanych do BRPO nie zaskakuje, jeśli uwzględnimy jak ważne są osobiste relacje z członkami rodziny, w jak ogromnym zakresie wpływają na readaptację społeczną skazanego. To zagadnienie było przedmiotem wielu badań naukowych i tematem licznych publikacji (Machel 2014: 187–202).

Ponadto nowe przepisy uchwalone w ramach tzw. tarczy antykryzysowej pozwoliły na realizację zdalnych posiedzeń sądu. Sędzia penitencjarny nie przyjeżdżał do jednostki penitencjarnej, a jedynie łączył się z sądu z zakładem karnym. Jak podkreślali sędziowie penitencjarni³⁵, to bardzo praktyczne rozwiązanie funkcjonowało w większości sądów bez problemów natury technicznej i umożliwiło zaoszczędzenie sędziom czasu (w niektórych okręgach, jak np. białostockim, jednostki penitencjarne są znacznie oddalone od sądu okręgowego). Poza tym, wstrzymanie widzeń pozwoliło na odbiór nadgodzin, które są bolączką funkcjonariuszy SW. Być może nowe technologie w przyszłości pozwolą na poradzenie sobie z tym problemem, a przynajmniej posłużą jego zredukowaniu.

Przy ocenie traktowania osób pozbawionych wolności w jednostkach penitencjarnych niepokojące są jednak trudności z realizowaniem mandatu KMPT w trakcie pandemii Covid-19 w związku z negowaniem przez niektóre organy dysponujące i Służbę Więzienną możliwości prowadzenia rozmów z osobami tymczasowo aresztowanymi za pośrednictwem Skype, jak również ograniczenia w zakresie realizowania prawa do informacji więźniów. Jak zauważa Ewa Dawdziuk (2013) analiza orzecznictwa ETPC, jak i standardów wypracowanych przez instytucje prewencyjne wizytujące zakłady karne, areszty śledcze oraz inne miejsca pozbawienia wolności, pozwala na ocenę praktyki traktowania osób pozbawionych wolności w polskich jednostkach penitencjarnych oraz spojrzenie na nią z perspektywy standardów międzynarodowych, których respektowanie w polskich realiach nadal napotyka trudności.

Należy też odnotować, że w ramach przygotowania do życia na wolności zapewnienie utrzymywania kontaktu z rodziną za pośrednictwem form komunikacji elektronicznej jest istotne nie tylko z perspektywy samych więzi rodzinnych, ale też eliminowania wykluczenia cyfrowego. W badaniach nad wizją życia skazanych po opuszczeniu zakładu karnego, ten aspekt pojawia się, zwłaszcza u skazanych na długoterminowe kary pozbawienia wolności (Łuczak 2020: 583). W ocenie autorek, umożliwienie tymczasowo aresztowanym korzystania ze środków łączności elektronicznej, w ściśle sprecyzowanych sytuacjach, nie musi być sprzeczne z celami tymczasowego aresztowania, w szczególności zabezpieczeniem prawidłowego toku postępowania karnego. Warto zatem, aby analizie został poddany postulat

---

³⁵ Pytanie o praktyczne wykorzystanie nowych możliwości zdalnych posiedzeń zostało skierowane z BRPO do wszystkich sądów penitencjarnych w kwietniu 2020 r.

znowelizowania kodeksu karnego wykonawczego i uregulowanie prawa skazanych i tymczasowo aresztowanych, do widzeń realizowanych w wersji elektronicznej.

W świetle rozważań należy też zaznaczyć, że nie są znane powody zrezygnowania przez Służbę Więzienną z funkcjonujących kilka lat rozwiązań, które zapewniały dostęp do dość długiej listy różnych stron internetowych, a tym samym realizowały prawo dostępu do informacji. Zapewne do tego tematu powinno się powrócić i rozważyć tę decyzję na tle rekomendacji międzynarodowych i postępów państw w zakresie wykorzystywania zdobyczy techniki, w tym Internetu. Jest oczywistym, że korzystanie z poszczególnych stron musi być poprzedzone weryfikacją bezpieczeństwa stron internetowych, wyłączeniem możliwości dostępu do komunikatorów elektronicznych czy mediów społecznościowych. Wydaje się, że kontrolowany przez funkcjonariuszy SW dostęp do Internetu, na przygotowanych do tego celu komputerach SW, jest możliwym i bezpiecznym rozwiązaniem, zwłaszcza, że w wielu państwach zapewnia się taki dostęp, nawet w ośrodkach dla osób stwarzających zagrożenie dla społeczeństwa, a w Polsce dostęp nieograniczony do Internetu mają także pacjenci Krajowego Ośrodka Zapobiegania Zachowaniom Dyssocjalnym i jeszcze kilka lat temu także osoby pozbawione wolności w jednostkach penitencjarnych uzyskiwały różnego rodzaju informacje poprzez strony internetowe. Internet stał się bowiem obecnie jednym z głównych środków, za pomocą których osoby fizyczne korzystają z prawa do otrzymywania i przekazywania informacji (ECHR 2021).

Oświadczenie w przedmiocie konfliktu interesów

Autorki zgłaszanego artykułu oświadczają, że nie istnieje konflikt interesów. Tzn. autorki (albo ich pracodawcy lub sponsorzy) nie mają jakiegokolwiek bezpośredniego lub pośredniego finansowego, prawnego lub zawodowego interesu albo związku z innymi organizacjami lub instytucjami, które mogą mieć wpływ na omawiane w tekście badania.

Finansowanie

Autorki nie otrzymały dofinansowania na tę publikację.

Bibliografia

- Bodnar A. (2018). *Wykonywanie orzeczeń Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Polsce. Wymiar instytucjonalny* [Enforcement of judgments of the European Court of Human Rights in Poland. Institutional dimension]. Warszawa: Wolters Kluwer.
- Dawidziuk E. (2013). *Traktowanie osób pozbawionych wolności we współczesnej Polsce na tle standardów międzynarodowych* [Treatment of people deprived of liberty in contemporary Poland against the background of international standards]. Warszawa: Wolters Kluwer.
- Dawidziuk E. (2020). *Jednostki penitencjarne w dobie pandemii Covid-19* [Penitentiary establishments in the time of the Covid-19 pandemic]. W D. Jagiełło, T. Gardocka (red.) *Pandemia Covid-19 a prawa i wolności obywatela* [The Covid-19 pandemic and the rights and freedoms of the citizen]. Warszawa: C.H. Beck, s. 137–156.
- Dawidziuk E., Niełaczną M. i Kosyło A. (2018). *Więźniowie dożywotni przed Europejskim Trybunałem Praw Człowieka w Strasburgu* [Life prisoners before the European Court of Human Rights in Strasbourg]. W M. Ejchart-Dubois, M. Niełaczną i A. Rzepliński (red.) *Dożywotnie pozbawienie wolności. Zabójca, jego zbrodnia i kara* [Life imprisonment. The killer, his crime and the punishment]. Warszawa: C.H. Beck, s. 15–102.
- Gajdus D. i Gronowska B. (1998). *Europejskie standardy traktowania więźniów (rekonstrukcja standardów oraz ich znaczenie dla polskiego prawa i praktyki penitencjarnej). Zarys wykładu* [European standards for the treatment of prisoners (reconstruction of standards and their significance for Polish penitentiary law and practice). Outline of the lecture]. Toruń: Towarzystwo Naukowe Organizacji i Kierownictwa „Dom Organizatora”.
- Handbook on Dynamic Security and Prison Intelligence* (2015). United Nations: New York. Dostęp online: https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/UNODC_Handbook_on_Dynamic_Security_and_Prison_Intelligence.pdf [02.08.2021].
- Kuć M. (2007). *Indywidualizacja wykonywania kary pozbawienia wolności* [Individualisation of the execution of the penalty of deprivation of liberty]. Lublin: Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego.
- Kwieciński A. (2012). *‘Skazani-rodzice. Sytuacja prawna osadzonych sprawujących opiekę nad dziećmi*’ [Prisoners-parents. Legal situation of inmates who are caring for children]. *Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego* 28, s. 187–202.
- Łuczak E. (2020). *‘Wizja życia skazanych po opuszczeniu zakładu karnego i jej niektóre determinanty*’ [A vision of the life of convicts after leaving prison and some of its determinants]. W T. Bulenda i A. Nawój-Śleszyński (red.) *Polski system penitencjarny w stulecie odzyskania niepodległości. VI Kongres Penitencjarny* [Polish penitentiary system on the centenary of regaining

- independence. VI Penitentiary Congress]. Warszawa: Centralny Zarząd Służby Więziennej, s. 581–588.
- Machel H. (2014). 'Rodzina skazanego jako współuczestnik jego resocjalizacji penitencjarnej, readaptacji i reintegracji społecznej' [Family of a prisoner as a participant in his penitentiary social rehabilitation, re-adaptation and social reintegration]. *Resocjalizacja Polska* 7, s. 45–57.
- Mamak K. (2021). *Filozofia karania na nowo* [The philosophy of punishment in a new view]. Kraków: Krakowski Instytut Prawa Karnego Fundacja.
- Niełaczna M. (2017). *Mechanizm nie-doskonały. Dobra administracja więzienna – ustalenia i konkluzje badawcze* [The imperfect mechanism. Good prison administration – research findings and conclusions]. Warszawa: Stowarzyszenie Interwencji Prawnej.
- Trociuk S. (2012). 'Rzecznik Praw Obywatelskich jako Krajowy Mechanizm Prewencji' [Commissioner for Human Rights as the National Preventive Mechanism]. W P. Kardas, T. Sroka i W. Wróbel (red.) *Państwo prawa i prawo karne. Księga jubileuszowa Profesora Andrzeja Zolla. Tom I* [State of law and criminal law. Jubilee book of Professor Andrzej Zoll. Volume I]. Warszawa: Wydawnictwo Wolters Kluwer, s. 595–602.
- Trociuk S. (red.) (2021). *Raport Rzecznika Praw Obywatelskich z działalności Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur, Nieludzkiego, Poniżającego Traktowania lub Karania w 2020 r.* [Report of the Commissioner for Human Rights on the activities of the National Preventive Mechanism, in 2020]. Warszawa: Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich.

Źródła internetowe

- Council of Europe (2015). *Internet: Case-Law of the European Court of Human Rights*, Echr.coe.int. Dostęp online: https://www.echr.coe.int/documents/research_report_internet_eng.pdf [13.11.2021].
- Council of Europe (2021). *Wizytacje CPT* [CPT visits], Coe.int. Dostęp online: <https://www.coe.int/pl/web/cpt/about-the-cpt> [30.07.2021].
- European Court of Human Rights [ECHR] (2021). *Dostęp do Internetu i wolność otrzymywania i przekazywania informacji i pomysłów* [Access to Internet and freedom to receive and impart information and ideas], Echr.coe.int. Dostęp online: https://www.echr.coe.int/Documents/FS_Access_Internet_ENG.pdf [02.08.2021].
- European Prison Observatory, Covid-19: What Is Happening in European Prisons* (2020), Prisonobservatory.org. Dostęp online: http://www.prisonobservatory.org/upload/05062020European_prisons_during_covid19n9.pdf [30.10.2021].
- Ministerstwo Sprawiedliwości, Centralny Zarząd Służby Więziennej [CZSW] (2020). *Statystyka miesięczna, marzec 2020* [Monthly statistic, March 2020], Sw.gov.pl. Dostęp online: <https://sw.gov.pl/assets/31/23/50/552de28a4291f47e5fc9d6e9b3935487ef3a01e3.pdf> [02.08.2021].

- Penal Reform International [PRI] (2021). *Światowe Trendy w więzieniach w 2021 r.* [Global prison trends 2021], Penalreform.org. Dostęp online: <https://www.penalreform.org/global-prison-trends-2021/> [30.07.2021].
- Prawa osób pozbawionych wolności w dobie koronawirusa. Opracowanie HFPC* [Rights of persons deprived of their liberty in the era of coronavirus. Prepared by HFPC] (2020), Hfhr.pl. Dostęp online: <https://www.hfhr.pl/wp-content/uploads/2020/04/wi%C4%99zienia2.pdf> [10.10.2021].
- Projekt nowelizacji Kodeksu karnego wykonawczego z dnia 29 października 2021 r.* [Draft amendment to the Executive Penal Code of October 29, 2021] (2021), Legislacja.rcl.gov.pl. Dostęp online: <https://legislacja.rcl.gov.pl/projekt/12353001/katalog/12826472#12826472> [12.11.2021].
- Puolakka P. (2021). *Towards Digitalisation of Prisons: Finland's Smart Prison Project*, Penalreform.org. Dostęp online: <https://www.penalreform.org/blog/towards-digitalisation-of-prisons-finlands-smart-prison-project/> [30.10.2021].
- Riigikogu (2013). Imprisonment Act, passed June 16, 2000. Dostęp online: <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/504112013005/consolide> [31.07.2021].
- Rzecznik Praw Obywatelskich [RPO] (2019). *Wystąpienie Rzecznika Praw Obywatelskich z dnia 24 kwietnia 2019 r. do Dyrektora Generalnego Służby Więziennej* [General motion of the Commissioner for Human Rights to the Director General of the Prison Service on 24 April 2019], Bip.brpo.gov.pl. Dostęp online: <https://bip.brpo.gov.pl/sprawygeneralne/pdf//2019/4/IX.517.3125.2018/1632953.pdf> [16.05.2021].
- SPT (2020). *Advice of the Subcommittee to States Parties and National Preventive Mechanisms Relating to the Coronavirus Disease (COVID-19) Pandemic, CAT/OP/10*, Undocs.org. Dostęp online: <https://undocs.org/CAT/OP/10> [13.11.2021].
- SPT (2021). *Protocol for National Preventive Mechanisms Undertaking on-site Visits During the Coronavirus Disease (COVID-19) Pandemic, CAT/OP/11*, Undocs.org. Online: <https://undocs.org/CAT/OP/11> [13.11.2021].
- Statystyka miesięczna* [Monthly statistic] (b.d.), Sw.gov.pl. Dostęp online: <https://www.sw.gov.pl/strona/statystyka-roczna> [05.12.2021].
- Statystyka roczna* [Annual statistic] (b.d.), Sw.gov.pl. Dostęp online: <https://www.sw.gov.pl/strona/statystyka-roczna> [05.12.2021].
- Wystąpienie RPO z dnia 8.02.2016 r. do Ministra Sprawiedliwości, nr sprawy KMP.571.4.2016* [General motion of the Commissioner for Human Rights of 8 February 2016 to the Minister of Justice, case no KMP.571.4.2016] (2016), Bip.brpo.gov.pl. Dostęp online: <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/do-ms-ws-dostepu-wiezniow-do-informacji-publicznych-zawartych-w-bip> [31.07.2021].

Akty prawne i dokumenty międzynarodowe

- CE (2017). Revised commentary to recommendation CM/REC(2006)2 of the Committee of Ministers to Member States on the European Prison Rules and suggested ensuing amendments to the text of the recommendation itself. Dostęp online: <https://rm.coe.int/revised-commentary-to-recommendation-cm-rec-2006-2-on-the-european-pri/168073f68e> [13.06.2021].
- CE (2018). Revised Rules and commentary to recommendation CM/REC(2006)2 of the Committee of Ministers to Member States on the European Prison Rules. Dostęp online: <https://rm.coe.int/pc-cp-2018-15-e-rev-3-epr-2006-with-changes-and-commentary-08-10-18/16808e4ac1> [30.07.2021].
- CE, European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (2010). CPT standards. Dostęp online: <https://www.refworld.org/pdfid/4d7882092.pdf> [04.07.2021].
- CE, European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (2021). 30th General Report of the CPT. Dostęp online: <https://rm.coe.int/1680a25e6b> [05.07.2021].
- CE, European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (2016). [25th General Report of the CPT. Dostęp online: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=0900001680696a9d> [02.08.2021].
- CE, European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (2017). 26th General Report of the CPT. Dostęp online: <https://rm.coe.int/168070af7a> [18.07.2021].
- CE, European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (2001). Developments concerning CPT standards in respect of imprisonment. Dostęp online: <https://rm.coe.int/16806cd24c> [30.07.2021].
- European Committee on Crime Problems, European Committee on Crime Problems, Revised Commentary to Recommendation CM/Rec(2006)2 of the Committee of Ministers to Member States on the European Prison Rules and suggested ensuing amendments to the text of the text of the recommendation itself, PC-CP (2017).
- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., Dz.U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483 ze zm. [Constitution of the Republic of Poland of April 2, 1997, Journal of Laws of 1997, No. 78, item 483].
- Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności sporządzona w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r., zmieniona następnie Protokołami nr 3, 5 i 8 oraz uzupełniona Protokołem nr 2, Dz.U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284 ze zm. [Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, signed in Rome on November 4, 1950, subsequently amended by Protocols No. 3, 5 and 8 and supplemented by Protocol No. 2, Journal of Laws of 1993, No. 61, item 284].

- Konwencja o prawach dziecka przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 20 listopada 1989 r., Dz.U. z 1991 r. Nr 120, poz. 526 [Convention on the Rights of the Child, adopted by the United Nations General Assembly on 20 November 1989, Journal of Laws of 1991, No. 120, item 526].
- ONZ (2015). Wzorcowe reguły minimalne Organizacji Narodów Zjednoczonych dotyczące postępowania z więźniami (Reguły Mandeli), rezolucja Narodów Zjednoczonych A/RES/70/175 [United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners (the Nelson Mandela Rules), resolution adopted by the General Assembly A/RES/70/175]. Dostęp online: https://bip.brpo.gov.pl/sites/default/files/Reguly_Mandeli.pdf [18.07.2021].
- OSCE (2018). Guidance document on the Nelson Mandela Rules implementing the United Nations revised Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners. Dostęp online: https://www.osce.org/files/f/documents/7/b/389912_0.pdf [25.07.2021].
- OSCE, ODIHR (2020). Guidance. Monitoring places of detention through the COVID-19 pandemic. Dostęp online: <https://www.osce.org/files/f/documents/7/5/453543.pdf> [02.08.2021].
- Protokół fakultatywny do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, nieludzkiego lub poniżającego traktowania albo karania, przyjęty przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w Nowym Jorku dnia 18 grudnia 2002 r., OPCAT, Dz.U. z 2007 r. Nr 30, poz. 192 [Optional Protocol to the Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, adopted by the United Nations General Assembly in New York on 18 December 2002, Journal of Laws of 2007, No. 30, item 192].
- Recommendation Rec (2003)23 of the Committee of Ministers to member states on the administration by prison administration of life sentences and other long-term prisoners, adopted by the Committee of Ministers on October 9, 2003 at the 855th meeting of the Ministers' Ministers (2003).
- Recommendation Rec (2006)2-version of the Committee of Ministers to member states of the Council of Europe on the European Prison Rules, adopted by the Committee of Ministers on January 11, 2006 at the 952 meeting of the ministers' deputies, revised and supplemented by the Committee of Ministers on July 1, 2020 at the 1380th meeting of the Ministers' Deputies (2006).
- Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 21 grudnia 2016 r. w sprawie regulaminu organizacyjno-porządkowego wykonywania kary pozbawienia wolności, Dz.U. z 2016 r., poz. 2231 [Ordinance of the Minister of Justice of December 21, 2016 on the organizational and order rules for the execution of the penalty of deprivation of liberty, Journal of Laws of 2016, item 2231].
- Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 grudnia 2016 r. w sprawie regulaminu organizacyjno-porządkowego wykonywania tymczasowego aresztowania, Dz.U. z 2016 r., poz. 2290 [Ordinance of the Minister of Justice

- of 22 December 2016 on the organizational and order rules for the execution of pre-trial detention, *Journal of Laws of 2016*, item 2290].
- Światowa Organizacja Zdrowia [WHO] (2020). Preparedness, prevention and control of COVID-19 in prisons and other places of detention. Interim guidance. 15 March 2020. Dostęp online: <https://www.euro.who.int/en/health-topics/health-determinants/prisons-and-health/publications/2020/preparedness,-prevention-and-control-of-covid-19-in-prisons-and-other-places-of-detention,-15-march-2020-produced-by-who/europe> [02.08.2021].
- UN, Human Rights Council (2011). Report of the Special Rapporteur on the promotion and protection of the right to freedom of opinion and expression, Frank La Rue (A/HRC/17/27). Dostęp online: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G11/132/01/pdf/G1113201.pdf?OpenElement> [02.08.2021].
- Ustawa z dnia 2 marca 2020 r. o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych, t.j. Dz.U. z 2020 r., poz. 1842 [The Act of March 2, 2020 on special solutions related to the prevention, counteracting and combating of COVID-19, other infectious diseases and the emergencies caused by them, *Journal of Laws of 2020*, item 1842].
- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny wykonawczy, t.j. Dz.U. z 2021 r., poz. 53 [The Act of June 6, 1997 Executive Penal Code, *Journal of Laws of 2021*, item 53].
- Recommendation CM/Rec(2014)6 of the Committee of Ministers to member States on a Guide to human rights for Internet users (Adopted by the Committee of Ministers on 16 April 2014 at the 1197th meeting of the Ministers' Deputies) (2014). Dostęp online: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016804d5b31> [02.08.2021].
- Zarządzenie Dyrektora Zakładu Karnego w Kamińsku z dnia 12 maja 2021 roku w sprawie ustalenia porządku wewnętrznego w Zakładzie Karnym w Kamińsku [Order of the Director of the Prison in Kaminsk of May 12, 2021 on the establishment of internal order in the Prison in Kaminsk] (2021), *Bip. sw.gov.pl*. Dostęp online: https://bip.sw.gov.pl/SiteCollectionDocuments/ZK_Kaminsk/porzadek/PORZADEK%20R-1%20NOWY.pdf [20.07.2021].
- Zarządzenie nr 74/2020 Dyrektora Aresztu Śledczego w Warszawie-Białolece z dnia 30.11.2020 r. w sprawie porządku wewnętrznego w Areszcie Śledczym w Warszawie-Białolece [Order No. 74/2020 of the Director of the Pre-trial Detention Center in Warsaw-Bialoleka of November 30, 2020 on the internal order of the Pre-trial Detention Center in Warsaw-Bialoleka] (2020), *Bip. sw.gov.pl*. Dostęp online: https://bip.sw.gov.pl/SiteCollectionDocuments/AS_Warszawa_Bialoleka/porz%C4%85dek%20wew.pdf [20.07.2021].

Zarządzenie wewnętrzne nr 3/2020 Dyrektora Zakładu Karnego w Wołowie z dnia 25 lutego 2020 roku w sprawie porządku wewnętrznego w Zakładzie Karnym w Wołowie [Internal order No. 3/2020 of the Director of the Prison in Wolow of February 25, 2020 on the internal order in the Prison in Wolow] (2020), Bip. sw.gov.pl. Dostęp online: https://bip.sw.gov.pl/SiteCollectionDocuments/ZK_Wolow/Zarz%C4%85dzenie%20Wewn%C4%99trzne%20Nr%203.2020.pdf [20.07.2021].

Orzecznictwo

- Wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z dnia 1 lipca 2021 r. w sprawie Lesław Wójcik przeciwko Polsce, 66424/09 [Wyrok ETPC 01.07.2021] [Judgment of the European Court of Human Rights from 1st July 2021 in case Lesław Wojcik v. Poland, 66424/09].
- Wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z dnia 11 października 2005 r. w sprawie Bagiński przeciwko Polsce, 37444/97 [Wyrok ETPC 11.10.2005] [Judgment of the European Court of Human Rights from 11th October 2005 in case Baginski v. Poland, 37444/97].
- Wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z dnia 12 listopada 2002 r. w sprawie Płoski przeciwko Polsce, 26761/95 [Wyrok ETPC 12.11.2002] [Judgment of the European Court of Human Rights from 12th November 2002 in case Ploski v. Poland, 26761/95].
- Wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z dnia 17 kwietnia 2012 r. w sprawie Horych przeciwko Polsce, 13621/08 [Wyrok ETPC 17.04.2012] [Judgment of the European Court of Human Rights from 17th April 2012 in case Horych v. Poland, 13621/08].
- Wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z dnia 17 stycznia 2017 r. w sprawie Jankovskis przeciwko Litwie, 21575/08 [Wyrok ETPC 17.01.2017] [Judgment of the European Court of Human Rights from 17th January 2017 in case Jankovskis v. Lithuania, 21575/08].
- Wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z dnia 18 czerwca 2019 r. w sprawie Mehmet Reşit Arslan and Orhan Bingöl przeciwko Turcji, 47121/06, 13988/07, 34750/07 [Wyrok ETPC 18.06.2019] [Judgment of the European Court of Human Rights from 18th June 2019 in case Mehmet Reşit Arslan and Orhan Bingöl v. Turkey, 47121/06, 13988/07, 34750/07].
- Wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z dnia 19 stycznia 2016 r. w sprawie Kalda przeciwko Estonii, 17429/10 [Wyrok ETPC 19.01.2016] [Judgment of the European Court of Human Rights from 19th January 2016 in case Kalda v. Estonia, 17429/10].
- Wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z dnia 28 września 2000 r. w sprawie Messina przeciwko Włochom, 25498/94 [Wyrok ETPC 28.09.2000] [Judgment of the European Court of Human Rights from 28th September 2000 in case Messina v. Italy, 25498/94].

- Wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z dnia 29 listopada 2011 r. w sprawie Giszczak przeciwko Polsce, 40195/08 [Wyrok ETPC 29.11.2011] [Judgment of the European Court of Human Rights from 29th November 2011 in case Giszczak v. Poland, 40195/08].
- Wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z dnia 6 października 2005 r. w sprawie Hirst przeciwko Zjednoczonemu Królestwu, 74025/01 [Wyrok ETPC 06.10.2005] [Judgment of the European Court of Human Rights from 6th October 2005 in case Hirst v. United Kingdom, 74025/01].
- Wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z dnia 9 lutego 2021 r. w sprawie Ramazan Demir przeciwko Turcji, 68550/17 [Wyrok ETPC 09.02.2021] [Judgment of the European Court of Human Rights from 9th February 2021 in case Ramazan Demir v. Turkey, 68550/17].